

ERFGOEDHUIS·ZH

Verkenning digitalisering erfgoedcollecties Zuid-Holland: resultaten en conclusies

Erfgoedhuis Zuid-Holland

in opdracht van Provincie Zuid-Holland

2017

21 juni 2017

Inhoudsopgave

MANAGEMENTSAMENVATTING	3
INLEIDING	6
OPZET VAN HET ONDERZOEK	8
1. UITKOMSTEN ENQUÊTE	9
1.1 <i>De respondenten</i>	9
1.2 <i>Informatiebeleid en deelname aan digitale netwerken/samenwerkingen</i>	11
1.3 <i>Toegankelijkheid van erfgoedcollecties</i>	16
1.4 <i>Kansen gemeenschappelijk digitaal museum en Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties</i>	19
2. UITKOMSTEN INTERVIEWS	23
2.1 <i>Digitalisering van erfgoedcollecties</i>	23
2.2 <i>Ideeën over samenwerking rondom een provinciaal digitaal platform</i>	25
2.3 <i>Mogelijkheden van een themafonds digitalisering</i>	25
3. CONCLUSIES	27
COLOFON	33

Managementsamenvatting

De provincie Zuid-Holland heeft opdracht gegeven om een verkenning uit te laten voeren met de volgende onderdelen:

1. Verkenning naar de behoefte aan het digitaliseren van erfgoedcollecties bij een aantal musea en particuliere instellingen en de bereidheid deze collecties beschikbaar stellen op een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum'.
2. Inzicht verkrijgen in de (financiële) haalbaarheid van een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland, vergelijkbaar met het Themafonds van de provincie Groningen.¹

Op basis van de uitkomsten van deze verkenning wordt beoordeeld of een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland bij het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland haalbaar is.

De verkenning bestond uit een online enquête onder 341 erfgoedinstellingen en een serie diepte-interviews met vertegenwoordigers van grote, middelgrote en kleine musea, oudheidkamers en historische verenigingen. De provincie, bureau Cultuur en Vrijetijd heeft het Erfgoedhuis Zuid-Holland gevraagd deze verkenning uit te voeren, in samenspraak met het Prins Bernhard Cultuurfonds en de provinciearchivaris.

Kern uitkomsten enquête

- 66% van de respondenten noemen hun erfgoedcollectie lokaal en/of regionaal gericht;
- leerlingen (44%), families met kinderen (33%) en senioren (35%) zijn de meest genoemde doelgroepen, naast algemeen publiek (93%);
- 25% van de respondenten heeft gedocumenteerd beleid op het gebied van digitalisering;
- 56% van de respondenten heeft meer dan de helft van de erfgoedcollectie gedigitaliseerd;
- 66% van de erfgoedcollecties is niet toegankelijk voor het publiek via een website/portal;
- erfgoedcollecties zijn nauwelijks opgenomen in Europeana (6%) en/of Digitale Collectie Nederland (9%);
- 67% van de respondenten wisselen de digitale erfgoedcollecties niet uit met anderen;
- kansen voor een provinciaal digitaal platform voor de respondenten zijn kennisuitwisseling (72%) en samenwerking (61%);
- belemmeringen voor deelname aan een provinciaal digitaal platform zijn onder meer gebrek aan tijd (56%) en geld (49%), openbaarheidsbeperkingen (36%) en onduidelijke meerwaarde voor het publiek;
- 66% van de respondenten financiert de digitalisering uit eigen middelen.

Kern uitkomsten interviews

Uit de gesprekken blijkt enthousiasme over een themafonds digitalisering. Alle gesprekspartners geven aan dat er nog achterstanden zijn in de digitalisering van de erfgoedcollecties, zowel op het terrein van de beschrijvingen als op het terrein van de afbeeldingen. Hoe groter de collectie, hoe groter de vraagstukken op het gebied van de digitalisering. De vraagstukken rondom digitalisering zijn voor de meeste instellingen vergelijkbaar, maar verschillen in de schaal ervan. De gesprekspartners betwijfelen de publieke meerwaarde van de ontwikkeling van een 'Digitaal Museum' voor musea, oudheidkamers en historische verenigingen uit de provincie Zuid-Holland. Wel lijkt het de gesprekspartners erg zinvol om op thematische manieren erfgoed aan het publiek te presenteren. Die thema's zullen veel meer aansluiten bij de vraag van eindgebruikers. Gedacht kan worden aan Zuid-Hollandse onderwerpen zoals het Haringvliet, de molens in de provincie, bollenschuren in de Bollenstreek, historische boerderijen in het Groene Hart.

¹ De provincie Groningen en het Prins Bernhard Cultuurfonds afdeling Groningen (PBCF) hebben in 2015 een Themafonds Digitalisering Collecties Groningen ingesteld, waarin ook derden kunnen participeren. De doelstelling van dit fonds is 'het digitaal vastleggen van (een selectie van) de Collectie Groningen met goede foto's en voldoende contextinformatie en deze uiteindelijk te plaatsen op een gemeenschappelijk Digitaal Museum'.

Algemene conclusies

De volgende kwesties op het gebied van digitalisering van erfgoedcollecties spelen bij zowel grote, middelgrote als kleine erfgoedinstellingen; bij professionele organisaties en bij vrijwilligersorganisaties:

1. sterke behoefte aan (basis)kennis over digitalisering en kennisdeling en aansluiting op landelijke ontwikkelingen (onder meer Netwerk Digitaal Erfgoed, landelijke en thematische digitale platforms);
2. (forse) achterstanden in digitalisering van beschrijvingen en afbeeldingen;
3. wens om verhalen te delen over erfgoedcollecties en vooral contextuele informatie toe te voegen;
4. publiek en erfgoedinstellingen denken in thema's en niet in geografisch afgebakende digitale platformen;
5. maken van keuzes in het digitaliseren van (onderdelen van) erfgoedcollecties is lastig;
6. gebrek aan middelen (tijd, geld, menskracht) om ontwikkelingen te volgen en digitalisering als middel goed in te zetten;
7. auteurs- en beeldrecht en andere openbaarheidsbeperkingen vormen belemmerende factoren en leveren veel vragen op.

Conclusies met betrekking tot de hoofdvragen van de verkenning

Behoeftte aan digitaliseren van erfgoedcollecties en bereidheid 'Digitaal Museum':

- Erfgoedcollecties in Zuid-Holland zijn ondanks alle inspanningen van Provincie, erfgoedinstellingen en substantiële subsidies nog onvoldoende digitaal toegankelijk voor het publiek. Er is bij alle erfgoedinstellingen een sterke behoefte aan (basis)kennis over digitalisering en kennisdeling.
- Over het algemeen zijn de erfgoedinstellingen niet enthousiast over een gemeenschappelijk Digitaal Museum omdat er al veel landelijke en internationale digitale platformen zijn waarop topstukken en/of erfgoedcollecties gepubliceerd kunnen worden. Geadviseerd wordt om gebruik te maken van een al bestaand thematisch ingericht digitaal platform en daar een provinciale variant aan toe te voegen. Dit versterkt tegelijkertijd de inbedding van het provinciale erfgoed in de landelijke infrastructuur voor digitaal erfgoed via het Netwerk Digitaal Erfgoed, Collectie Nederland en Europeana.

Inzicht in (financiële) haalbaarheid van een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland, vergelijkbaar met het Themafonds van de Provincie Groningen:

- Invulling van een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland vergelijkbaar met het Themafonds van de Provincie Groningen is niet wenselijk.
- Een Themafonds heeft voor het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland meerwaarde als het ertoe leidt dat jongeren en mensen met een andere culturele achtergrond gebruik maken van digitale erfgoed informatie. Op die manier vergroot het Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland het publieksbereik van digitaal erfgoed.
- Het onderdeel van het Themafonds in Groningen waarbij topstukken uit alle erfgoedinstellingen gedigitaliseerd worden en op een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum' gepubliceerd worden, geeft voor erfgoedinstellingen in Zuid-Holland te weinig meerwaarde.
- De eisen van het Themafonds Digitalisering Collecties Groningen ten aanzien van het gebruik van open standaarden en open data kunnen overgenomen worden door een Themafonds in Zuid-Holland.
- De haalbaarheid van een Themafonds wordt vergroot indien andere fondsen en subsidiegevers bereid zijn om financieel deel te nemen.

Aanbevelingen

Op basis van de uitkomsten en conclusies uit de enquête en de interviews wordt aanbevolen om in te zetten op het vergroten van het kennisniveau over digitalisering bij erfgoedinstellingen. Het Erfgoedhuis Zuid-Holland biedt vanuit het werkplan 2017 nu al een basis ondersteuning. De expliciete behoefte van erfgoedinstellingen om kennis te delen en elkaar te helpen bij digitaliseringsvraagstukken is de reden om de netwerkvorming tussen erfgoedinstellingen te stimuleren en te ondersteunen. Erfgoedinstellingen zijn enthousiast over een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland bij het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland en is daarom als bouwsteen opgenomen. In de projecten die door het Themafonds ondersteund worden, staat de behoefte van het publiek centraal en niet het aanbod van erfgoedcollecties vanuit de erfgoedinstellingen.

Dit leidt tot een samengesteld programma dat bestaat uit drie bouwstenen. Het is mogelijk om te kiezen voor ondersteuning per bouwsteen, maar het eerste bouwsteen is de basis van de andere twee bouwstenen en is minimaal nodig om de andere twee bouwstenen uit te voeren. De looptijd van de drie bouwstenen is 2 jaar, met een start op 1 januari 2018.

1. **Bouwsteen 1: Steunpunt Digitalisering: ondersteuning erfgoedinstellingen:** Erfgoedinstellingen vormen een provinciaal netwerk waarbij kennis over digitalisering gedeeld wordt. Een op te richten Steunpunt Digitalisering verzorgt kennisdeling, ondersteunt samenwerkingsprojecten en vormt de noodzakelijke verbinding met nationale en internationale netwerken en ontwikkelingen. Het Steunpunt Digitalisering beschikt over de vereiste kennis en expertise over digitalisering om erfgoedinstellingen te begeleiden bij de uitvoering van de verschillende bouwstenen.
2. **Bouwsteen 2: Digitaal platform: collectie Zuid-Holland digitaal:** Erfgoedcollecties uit Zuid-Holland kunnen op een aantrekkelijke manier op onderwerp, tijd of plaats gepresenteerd worden via het vernieuwde landelijke open source platform MijnCanon. Een dergelijke dienst voorziet in de behoefte van erfgoedinstellingen om digitale erfgoedcollecties thematisch te ontsluiten en verhalen te vertellen over heden en verleden.
3. **Bouwsteen 3: Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties bij Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland:**
Het Themafonds ondersteunt projecten die tot doel hebben om het publieksbereik van digitaal erfgoed te verbreden en/of te vergroten. Het daagt met name de middelgrote en grote erfgoedinstellingen in Zuid-Holland uit om nieuwe verbindingen aan te gaan met publieksgroepen die voor Prins Bernhard Cultuurfonds van belang zijn. Dat kunnen publieksgroepen zijn die normaal gesproken wat verder van de erfgoedinstellingen afstaan, zoals nieuwkomers of migranten, maar ook jongeren. In alle projecten staan die publieksgroepen centraal, niet het aanbod van erfgoedcollecties van de instellingen.

Inleiding

Er speelt veel op het terrein van het digitaliseren van cultureel erfgoed. Tijdens de vergadering van de Statencommissie Bestuur en Middelen van 2 december 2015 heeft de heer G. Wenneker (D66) enkele vragen gesteld over het digitaliseren van cultureel erfgoed. Daarop heeft de provincie de ontwikkelingen op dit gebied geschetst en aangegeven hoe zij concrete acties in heeft gezet in relatie tot het digitaliseringsproces van het cultureel erfgoed in Zuid-Holland². Deze verkenning maakt deel uit van één van deze acties.

De provincie heeft opdracht gegeven om een verkenning uit te laten voeren met de volgende onderdelen:

1. verkenning naar de behoefte aan het digitaliseren van erfgoedcollecties bij een aantal musea en particuliere instellingen en de bereidheid deze collecties beschikbaar stellen op een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum'.
2. inzicht verkrijgen in de (financiële) haalbaarheid van een Themafonds Digitalisering collecties Zuid-Holland, vergelijkbaar met het Themafonds van de provincie Groningen.

De provincie Groningen en het Prins Bernhard Cultuurfonds afdeling Groningen (PBCF) hebben in 2015 een Themafonds Digitalisering Collecties Groningen ingesteld, waarin ook derden kunnen participeren. De doelstelling van dit fonds is 'het digitaal vastleggen van (een selectie van) de Collectie Groningen met goede foto's en voldoende contextinformatie en deze uiteindelijk te plaatsen op een gemeenschappelijk Digitaal Museum'. Op basis van de uitkomsten van deze verkenning zal worden beoordeeld of een Themafonds Digitalisering Collecties Zuid-Holland bij het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland haalbaar is.

De provincie Zuid-Holland, bureau Cultuur en Vrijetijd, heeft het Erfgoedhuis Zuid-Holland gevraagd deze verkenning uit te voeren, in samenspraak met het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland en de provinciearchivaris.

Reikwijdte van de verkenning

Doelgroep zijn collectiebeherende erfgoedinstellingen in Zuid-Holland: grote, middelgrote en kleine musea en oudheidkamers en historische verenigingen. Het gaat in totaal om 341 erfgoedinstellingen. In principe zijn dit organisaties die subsidies mogen aanvragen bij het Prins Bernhard Cultuurfonds. Sommige van genoemde erfgoedorganisaties worden structureel gesubsidieerd door overheden (bijvoorbeeld door de gemeente). Het fonds kan evenwel een bijdrage overwegen als het een uitzonderlijk project betreft waarvoor de structurele ondersteuning niet bedoeld of ontoereikend is. Daarom zijn deze organisaties meegenomen in de doelgroep van de verkenning.

De volgende instellingen zijn niet meegenomen in de verkenning:

- Openbare (overheid) archiefdiensten. Deze diensten mogen in principe geen subsidie aanvragen bij (een Themafonds van) het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland.
- Erfgoedinstellingen zonder erfgoedcollecties en/of museale publieksfunctie zoals bijvoorbeeld een monument of kerk.
- Erfgoedinstellingen die zich bezighouden met archeologie. In december 2016 is voor archeologie een digitale portal gerealiseerd.

² Brief R.A. Janssen aan de leden van de Statencommissie Bestuur en middelen, 14-9-2016 met als onderwerp Digitalisering cultureel erfgoed

Deelvragen

Voor de verkenning zijn de volgende deelvragen (op hoofdlijnen) geformuleerd:

Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland³

- Welke onderdelen van het Themafonds Digitalisering Collecties Groningen⁴ kan Zuid-Holland overnemen ten gunste van een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland?
- Wat is de meerwaarde van een Themafonds?
- Wat zijn de behoeften aan een Themafonds bij erfgoedinstellingen?
- Wat zijn nog andere criteria waarmee de haalbaarheid van een Themafonds worden bepaald?
- Hoe zou een Themafonds het beste kunnen worden opgezet?
- Op welke wijze kan het Erfgoedhuis Zuid-Holland ondersteuning bieden aan musea en erfgoedinstellingen in relatie tot de invoering van een gemeenschappelijk Digitaal Museum⁵? Wat hebben zij hiervoor nodig?
- Wanneer kan het Themafonds als een succesvol fonds worden beschouwd?

Huidige stand van zaken rond digitalisering van erfgoedcollecties in Zuid-Holland en bereidheid voor ontsluiting van erfgoedcollecties op een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum'

- Wat is de huidige stand van zaken in Zuid-Holland rond de digitalisering van erfgoedcollecties? Wat gebeurt er al aan digitalisering?
- Welke gemeenschappelijke platforms worden al gebruikt voor gedigitaliseerde erfgoedcollecties?
- Hoe financieren de erfgoedinstellingen tot nu toe het digitaliseren van hun erfgoedcollecties?
- In hoeverre zijn de erfgoedinstellingen bekend met de nieuwste ontwikkelingen over digitalisering?
- Implementeren de erfgoedinstellingen al deze standaarden en/of open data bij het digitaliseren?
- In hoeverre hebben erfgoedinstellingen een beleid en/of ontwikkelen zij een visie op digitaliseren van erfgoedcollecties?

Behoeften aan digitalisering van erfgoedcollecties en bereidheid voor ontsluiting van erfgoedcollecties op een gemeenschappelijk digitaal museum

- Waaraan is behoefte bij de erfgoedinstellingen als het gaat om het digitaliseren van hun erfgoedcollecties? En welke erfgoedcollecties in het bijzonder?
- Wat is de bereidheid van de (grote) erfgoedinstellingen om hun erfgoedcollecties op een eventueel gemeenschappelijk 'Digitaal Museum' te ontsluiten?

Kenmerken van een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum'

- Hoe zou een gemeenschappelijk Digitaal Museum eruit komen te zien?
- Waar moet een gemeenschappelijk Digitaal Museum aan voldoen met betrekking tot de aspecten zichtbaarheid, bruikbaarheid en duurzame toegankelijkheid?
- Aan welke eisen moeten de digitale erfgoedcollecties voldoen met betrekking tot aspecten zichtbaarheid, bruikbaarheid en duurzame toegankelijkheid als zij op een gemeenschappelijk Digitaal Museum geplaatst worden. Denk bijvoorbeeld aan open data, auteursrechten intellectueel eigendom/licentie, veiligheidsaspecten.
- Heeft het publiek dat digitale erfgoed informatie raadpleegt behoefte aan een platform waar de gedigitaliseerde erfgoedcollecties te vinden zijn? Of zoekt het publiek op een andere manier naar deze informatie?
- Hoe kan met een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum' duurzame toegankelijkheid van digitale erfgoedcollecties gegarandeerd worden?

³ Er wordt in de tekst soms ook gesproken over themafonds of themafonds digitalisering

⁴ Zie voor de richtlijnen van het Themafonds Groningen: <http://www.cultuurfonds.nl/groningen/digitalisering-collecties-groningen>

⁵ Er wordt in de enquête gesproken van een provinciaal digitaal platform in plaats van een gemeenschappelijk digitaal museum. De eerste term is gebruikelijker in het erfgoedveld.

Opzet van het onderzoek

Het plan van aanpak was als volgt:

1. Een informatiebijeenkomst voor erfgoedinstellingen en andere betrokkenen op 31 januari 2017 bij het Nationaal Onderwijsmuseum in Dordrecht.
2. Het onderzoek werd in vijf stappen uitgevoerd:
 - i. Opstellen enquêtevragen en interviewscript (zie bijlage 1 en 2)
 - ii. Inventariserend onderzoek d.m.v. survey en interviews
 - iii. Verwerken uitkomsten in rapportage
 - iv. Inhoudelijke analyse en rapportage
 - v. Opstellen advies met de bouwstenen
3. Bijeenkomst voor de terugkoppeling resultaten aan deelnemers onderzoek op 19 juni 2017.

Organisatie en uitvoering

De uitvoering van de verkenning is neergelegd bij het Erfgoedhuis Zuid-Holland. De uitvoerende projectgroep bestond uit een eindverantwoordelijke, projectcoördinator en administratief ondersteuner van het Erfgoedhuis Zuid-Holland, een externe onderzoeker en een externe projectorganisator.

De werkgroep bestond uit de ambtelijke opdrachtnemer van de Provincie Zuid-Holland, de provinciearchivaris en de projectcoördinator van Erfgoedhuis Zuid-Holland.

De gegevens zijn verzameld door het uitzetten van een online enquête onder musea, historische verenigingen en oudheidkamers. Met een representatieve selectie van grote, middelgrote en kleine erfgoedinstellingen zijn gesprekken gevoerd waardoor de uitkomsten van de survey in een bredere context geplaatst zijn. De resultaten uit zowel de enquête als de gesprekken zijn volledig geanonimiseerd. De projectgroep van het Erfgoedhuis Zuid-Holland heeft input gegeven voor de keuze van de gesprekspartners en de uitwerking van de enquête en de interviewvragen. Tussentijds is terugkoppeling gegeven aan de leden van de werkgroep bij de Provincie Zuid-Holland en het Prins Bernhard Cultuurfonds over de voorlopige uitkomsten van het onderzoek.

De uitkomsten uit de enquête en de interviews zijn verwerkt in voorliggende rapportage. Op basis van de uitkomsten is een advies uitgebracht met drie bouwstenen voor een mogelijk provinciaal digitaal platform en het Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland.

1. Uitkomsten enquête

Verantwoording

In dit hoofdstuk volgt een uitwerking van de resultaten uit de online enquête (zie bijlage 1) onder erfgoedinstellingen in de provincie Zuid-Holland. Bij het samenstellen van de vragen is onder meer gebruik gemaakt van de methodiek die in het Europese project ENUMERATE⁶ is ontwikkeld om de voortgang van de groei en het gebruik van digitaal erfgoed in Europa te meten.

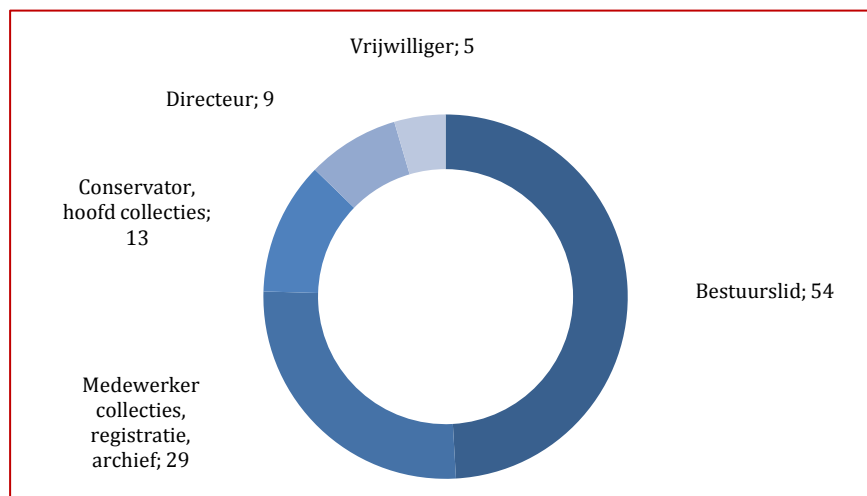
De enquête is verspreid via Survey Monkey in de periode van 13 februari tot en met 1 april 2017. De enquête werd verspreid aan 414 email-adressen van historische verenigingen, musea en oudheidkamers. In totaal zijn 341 erfgoedinstellingen aangeschreven met soms meerdere contactpersonen/emailadressen per erfgoedinstelling.

Op 24 februari 2017 is een herinnering gestuurd aan 350 contactpersonen en op 31 maart 2017 is een herinnering gestuurd aan 11 contactpersonen die de vragenlijst nog niet afgerond hadden. Naar aanleiding van een uitgebreide nabelronde is, op verzoek van de erfgoedinstellingen die zijn benaderd, nog 9 keer een weblink naar de online enquête verstuurd.

De vragen in de online enquête waren niet verplicht om te beantwoorden en respondenten konden dus bepaalde vragen overslaan. Incomplete enquêtes zijn meegenomen in deze rapportage en daarom is steeds per vraag het aantal respondenten dat die vraag heeft beantwoord verantwoord. Bij afsluiting van het onderzoek op 1 april 2017 stond het aantal daadwerkelijke reacties (geheel of gedeeltelijk ingevulde enquêtes) op in totaal 122⁷. De uiteindelijke respons komt op 29,5%. De resultaten van de enquête zijn volledig anoniem verwerkt.

1.1 De respondenten

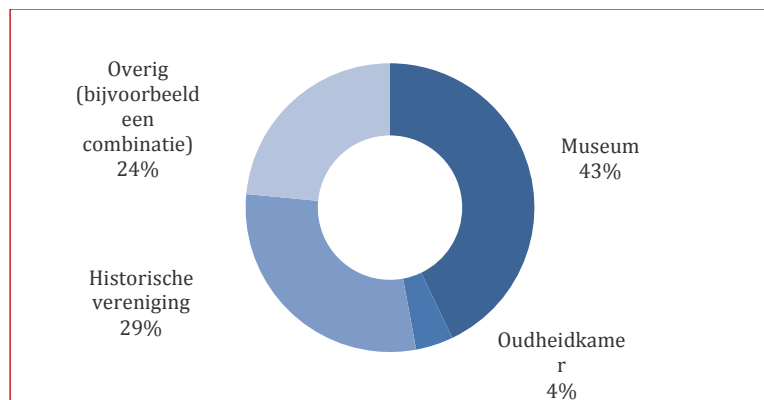
Een groot deel van de respondenten vertegenwoordigt een bestuur en is voorzitter, bestuurslid, penningmeester of lid van een werkgroep van het bestuur (zie figuur 1). Een andere groep respondenten werkt in een museum of bij een historische vereniging als beheerder, collectiebeheerder, registrator, archivaris, beeldbankbeheerder of projectmedewerker. Twee andere categorieën werden gevormd door directeuren en conservatoren of hoofden van collecties. Overigens zijn bestuursfuncties van bijvoorbeeld historische verenigingen vaak functies op vrijwilligersbasis.

⁶ Het Europese samenwerkingsproject ENUMERATE⁶ verzamelt en publiceert betrouwbare statistieken over erfgoeddigitalisering, digitale duurzaamheid en de online toegankelijkheid van cultureel erfgoed in Europa. Bij het opstellen van de enquêtevragen en de analyse van de reacties is gebruik gemaakt van de kennis die bij Stichting DEN is opgebouwd vanwege het ENUMERATE-onderzoek.
⁷ Ter vergelijking: de Nederlandse inbreng in het Europese project ENUMERATE-onderzoek 2013 betrof 143 Nederlandse erfgoedinstellingen.

Figuur 1. Respondenten naar type functie (beantwoord: 110, overgeslagen: 12)

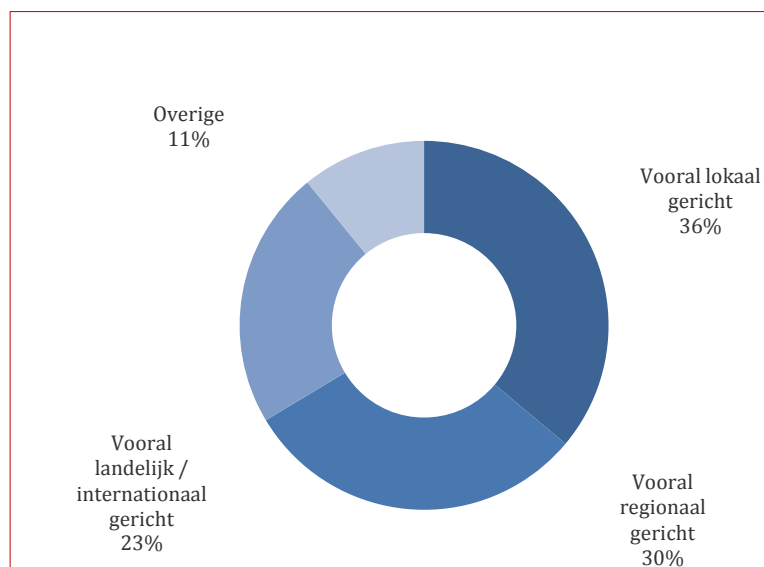
Het merendeel van de respondenten (zie figuur 2) rekt haar of zijn organisatie tot de categorie 'museum' (43%). Bij de categorie 'overig, bijvoorbeeld een combinatie' geven respondenten de volgende aanvullingen: historische vereniging en oudheidkamer, historische vereniging als onderdeel van een bewonerscommissie, evenementenorganisatie met een museale functie, kerk, universiteit of een regionale genealogische vereniging met een grote bibliotheek.

Figuur 2. Respondenten naar type instelling (beantwoord: 119, overgeslagen: 3)

Publieksbereik

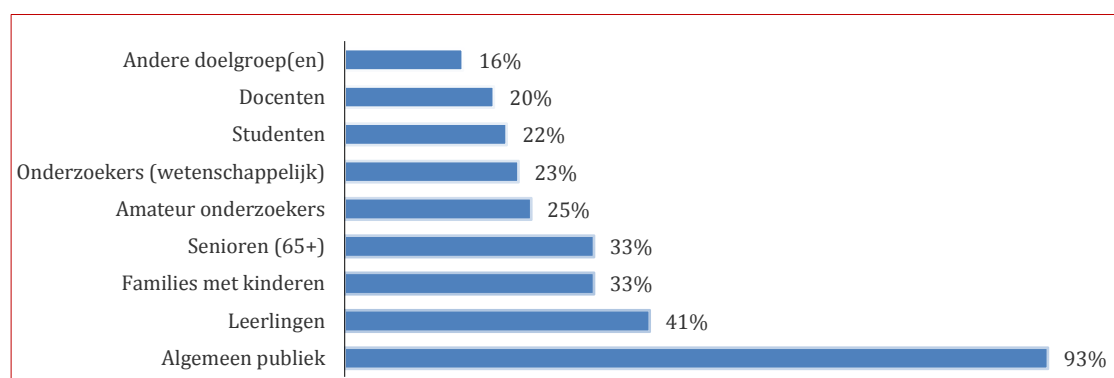
De respondenten geven aan dat de organisaties voor een groot deel lokaal of regionaal gericht zijn (zie figuur 3, in totaal 66%). Van de 11% 'overige' geven 2 respondenten aan dat zij ook internationaal gericht zijn, verder geven vijf respondenten aan dat zij lokaal, regionaal en landelijk gericht zijn.

Figuur 3. Publieksbereik van instellingen (beantwoord: 119, overgeslagen: 3)

Doelgroepen

Het algemeen publiek wordt door 93% van de respondenten als doelgroep genoemd (zie figuur 4), gevolgd door specifiekere doelgroepen zoals leerlingen, families met kinderen en senioren. Bij de antwoordcategorie 'Andere doelgroep(en)' benoemen respondenten doelgroepen zoals toeristen, cultuurliefhebbers, buitenlandse toeristen en geïnteresseerden in kunst, religie en geschiedenis. Ook benoemt men eigen, soms heel specifieke, doelgroepen zoals fotografieliefhebbers, treineliefhebbers, numismaten (liefhebbers van munten en penningen) of mensen met een migratieverleden.

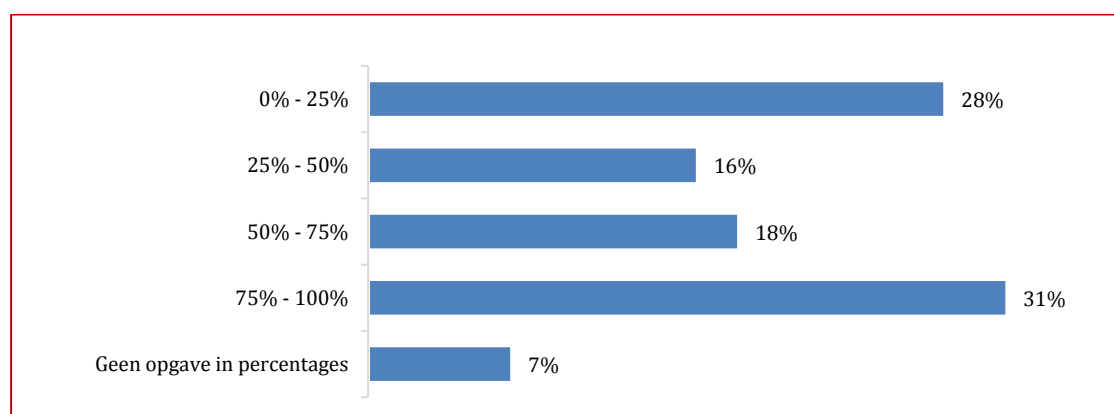

Figuur 4. Doelgroepen (beantwoord: 121, overgeslagen: 1)

1.2 Informatiebeleid en deelname aan digitale netwerken/samenwerkingen

Digitaliseringsgraad

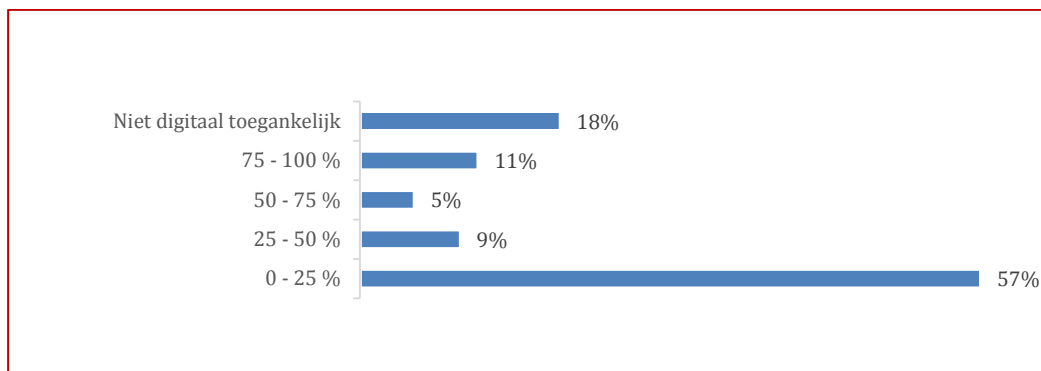
De vraag naar de stand van de digitalisering van erfgoedcollecties (beschrijvingen en/of afbeeldingen) was een open vraag waar percentages ingevuld mochten worden (zie figuur 5). Omdat het hier een open vraag betrof, moesten de reacties genormaliseerd worden en ingedeeld in 5 categorieën. De uitkomsten moeten dus met de nodige voorzichtigheid geanalyseerd worden, de percentages van organisaties met bescheiden erfgoedcollecties zijn even zwaar meegeteld als die van instellingen met omvangrijke erfgoedcollecties.

Figuur 5. Schatting van de mate waarin erfgoedcollecties gedigitaliseerd zijn (beschrijvingen en/of afbeeldingen, beantwoord: 120, overgeslagen: 2)

Vindbaarheid erfgoedcollectie via website en/of portal

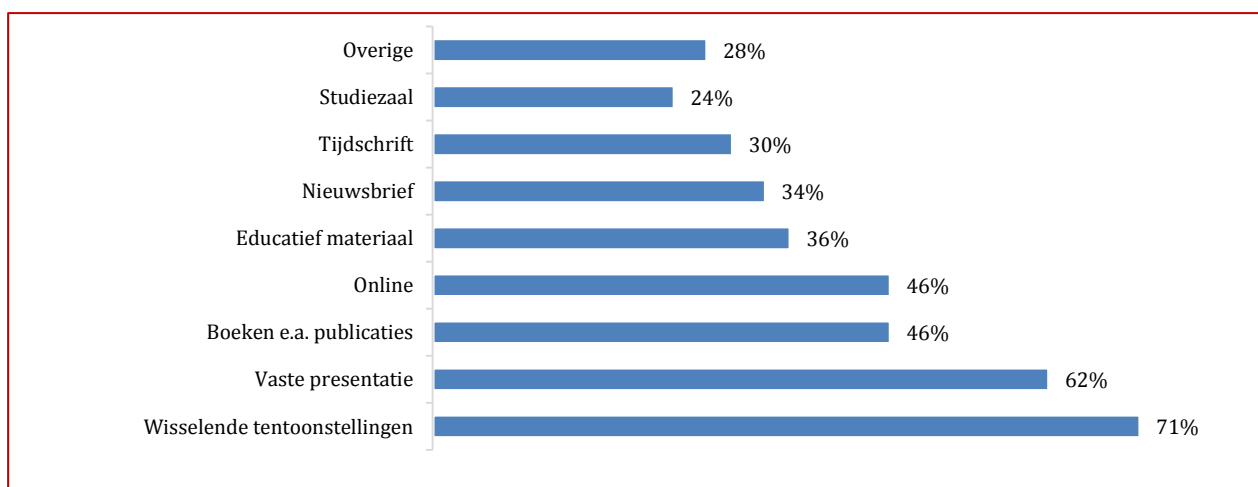
Respondenten is gevraagd om een schatting te geven van het percentage van de volledige erfgoedcollectie die via een website of een portal toegankelijk is voor het publiek (figuur 6). 66% van de respondenten geeft aan dat minder dan de helft van de erfgoedcollectie digitaal beschikbaar is via een website en/of portal. Nog eens 18% van de respondenten geeft aan dat de erfgoedcollectie in het geheel niet digitaal toegankelijk is. Er bestaan dus nog forse achterstanden in de digitale beschikbaarheid van erfgoedcollecties.

Figuur 6. Percentage van volledige erfgoedcollectie digitaal toegankelijk via een website en/of portal (beantwoord: 120, overgeslagen:2)

Toegang tot de erfgoedcollecties

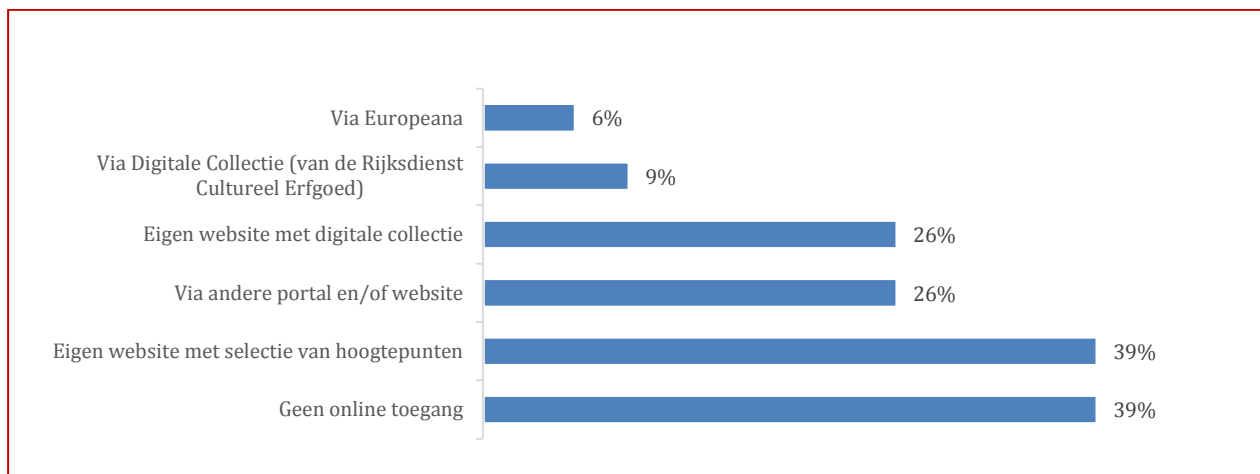
In de enquête is ook gevraagd naar de manieren waarop erfgoedcollecties voor het publiek toegankelijk zijn (figuur 7). Een groot gedeelte van de respondenten geeft aan dat dit gebeurt via vaste en/of wisselende presentaties. In de opmerkingen wordt regelmatig gerefereerd aan het feit dat erfgoedcollecties al wel gedigitaliseerd zijn, maar nog niet via internet beschikbaar gemaakt zijn. Soms komt dit doordat de software daarvoor ontbreekt, organisaties niet de financiële middelen hebben om stappen te zetten of omdat er geen eenduidig beleid is waardoor bijvoorbeeld auteurs- en beeldrechten onvoldoende op orde zijn. Ongeveer de helft van de respondenten (46%) maakt gebruik van gedrukte publicaties als vorm om de erfgoedcollecties toegankelijk te maken. Verder noemt men Facebook (46% van de respondenten, opmerking bij de categorie 'Online') als middel om informatie over de collectie te delen met het publiek.

Figuur 7. Toegang tot de collectie (beantwoord: 119, overgeslagen 3)

Toegang tot digitale erfgoedcollecties

Een zeer gering aantal respondenten gebruikt Europeana en/of het digitaal platform van de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed (voorheen Dimcon, nu Collectie Nederland) als middel om toegang te verlenen tot de digitale informatie over de erfgoedcollecties (figuur 8). 39% van de respondenten kan (nog) geen online toegang bieden en nog eens 39% heeft een eigen website met een selectie van hoogtepunten uit de erfgoedcollectie. Bij de opmerkingen geven diverse respondenten aan dat zij in het verleden hebben meegewerkt aan Het Geheugen van Nederland. Ook wordt een aantal thematische samenwerkingsprojecten meerdere keren genoemd, zoals Netwerk Oorlogsbronnen, Modemuze, Delftsaardewerk.nl, Maritiem Digitaal, beeldbank Erfgoed Leiden en Omstreken en de beeldbank van Hollandse Hoogte (ook vanwege verkoop van beeldmateriaal).

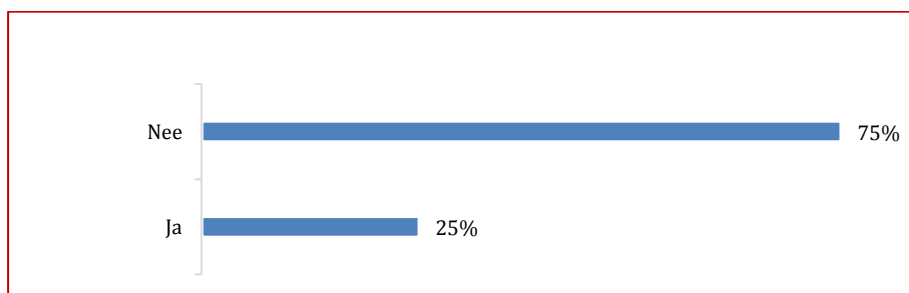

Figuur 8. Toegang tot de digitale collectie (beantwoord: 118, overgeslagen: 4)

Informatiebeleid

De vraag naar de uitwerking van het informatiebeleid in een algemeen beleidsplan of een informatiebeleidsplan (zie figuur 9) was vooral bedoeld om een kwalitatief beeld te krijgen van de beleidsmatige onderbouwing van visievorming op het gebied van digitalisering, toegankelijk maken en beschikbaar stellen van digitale erfgoedinformatie. Het bestaan en gebruik van een beleids- en/of informatiebeleidsplan zou je kunnen zien als een indicator van de 'volwassenheid' van een organisatie. In vergelijking met recent ander onderzoek gedaan onder Nederlandse en Europese erfgoedinstellingen lijkt de score in dit onderzoek aan de lage kant⁸.

Nederland scoort met 68% in het genoemde onderzoek aanzienlijk hoger dan het Europese gemiddelde (36%). Het percentage respondenten in de provincie Zuid-Holland met een vastgesteld beleid over digitalisering en informatiebeleid omvat 25%. Het is opvallend dat een ruime hoeveelheid respondenten (75%) geen informatiebeleidsplan heeft of aandacht aan informatiebeleid besteed in het algemene beleidsplan. In een enkel geval geven respondenten aan dat in het algemene beleidsplan enkele aspecten van digitalisering zijn opgenomen, maar dat dit nog verdere uitwerking verdient.

Figuur 9. Beleidsplan en/of informatieplan (beantwoord: 118, overgeslagen: 4)

⁸ Zie bijvoorbeeld de resultaten van de Nederlandse inbreng in ENUMERATE, gepubliceerd door DEN (Augustus 2015): <http://www.den.nl/art/uploads/files/Publicaties/Enumerate-core-survey-NL2013-2014.pdf>, pagina 11

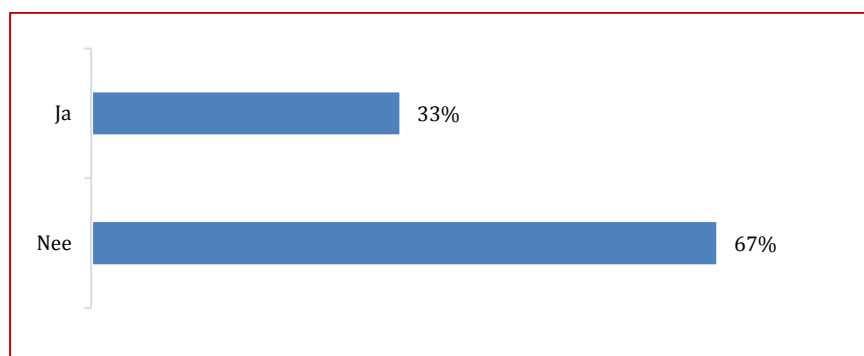
Uitwisseling van gegevens met andere instellingen

Twee derde van de respondenten werkt op dit moment niet mee aan uitwisseling van digitale collectiegegevens met andere instellingen (zie figuur 10). In de opmerkingen die gegeven zijn, vallen de uiteenlopende meningen over de wenselijkheid van het uitwisselen van digitale erfgoed informatie op. Er zijn reacties die getuigen van een grote en vanzelfsprekende bereidwilligheid om 'eigen' informatie met derden te delen, andere reacties benadrukken juist de exclusiviteit en de waarde van de informatie en zien het vrij uitwisselen daarvan eerder een bedreiging dan een kans. Meerdere respondenten geven aan dat zij in de opstart van samenwerkingen zitten en/of onderzoeken of ze hun informatie kunnen uitwisselen met andere erfgoedinstellingen. Respondenten wijzen ook op de capaciteit (geld en tijd) die nodig is om samenwerkingen te starten en te onderhouden.

De volgende samenwerkingen zijn genoemd:

- Delfts Blauw
- 'Drie Waarden'
- Maritiem Digitaal
- Kerkcollectie Digitaal
- Netwerk Oorlogsbronnen
- NVBT en botanische tuinen
- Stichting Volkenkundige Collectie Nederland
- Stichting Academisch Erfgoed en UB Leiden
- Samenwerking met Erfgoed Leiden en Omstreken
- Samenwerking met Streekarchief Hollands Midden
- Samenwerking van diverse historische verenigingen

Het valt in bovenstaand overzicht op dat het merendeel van de samenwerkingen zich niet beperken tot de provincie Zuid-Holland en een thematische insteek hebben.

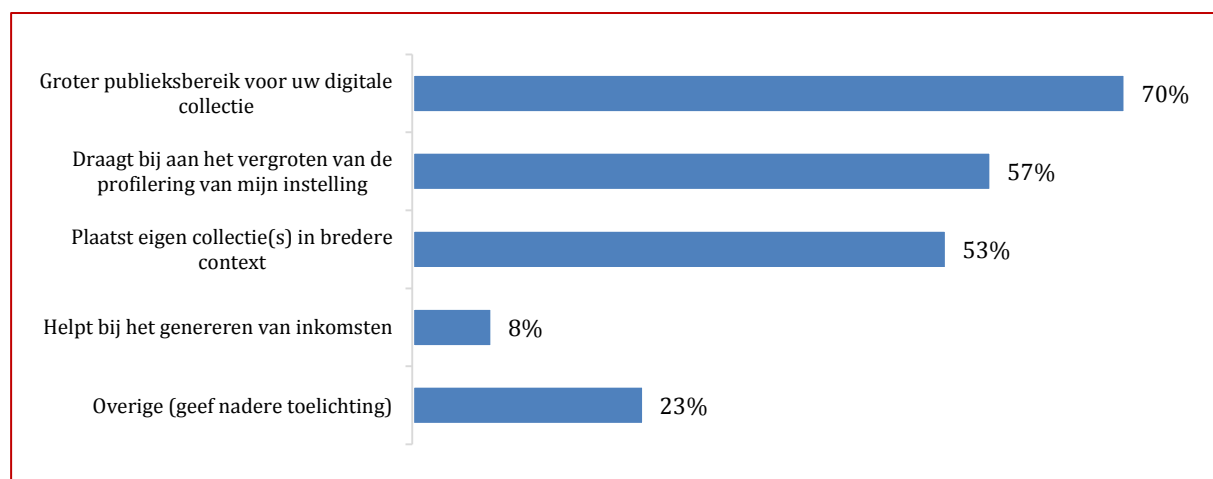
Figuur 10. Werkt mee aan uitwisseling van digitale collectiegegevens met andere instellingen (beantwoord: 118, overgeslagen: 4)

Argumenten voor uitwisselen digitale erfgoed informatie

De belangrijkste argumenten voor de respondenten om digitale erfgoed informatie uit te (gaan) wisselen zijn het vergroten van het publieksbereik van de eigen digitale collectie en het vergroten van de profilering van de eigen instelling (zie figuur 11). Dit kan erop duiden dat veel respondenten vooral vanuit de eigen collectie denken en (vooralsnog) minder vanuit de behoefte van doelgroepen. Voor eindgebruikers is het immers minder van belang wie de eigenaar is van bepaalde erfgoedcollecties en/of informatie maar gaat het veel meer om mogelijkheden om 'grenzeloos' door erfgoed informatie heen te kunnen zoeken.

Erfgoedinstellingen lijken nog erg vanuit de eigen erfgoedcollecties te denken. Met het oog hierop is in het landelijke Netwerk Digitaal Erfgoed en de onderliggende Nationale Strategie voor Digitaal Erfgoed⁹ veel aandacht voor het stimuleren van instellingen om hun digitale erfgoed informatie op domeinoverstijgende manieren beschikbaar (en zichtbaar) te maken voor eindgebruikers. Die staan daarom centraal in de uitwerking van de strategie.

Een van de respondenten gaf de volgende opmerking: "Meer mensen plezier laten beleven aan het verleden zodat dit meer belangstelling gaat opleveren. De jongeren vertonen wel ontzettend weinig belangstelling voor het verleden, wij vinden dat best een beetje zorgwekkend." Een andere reactie is ook vermeldingswaardig: "uiteindelijk zou al het beschikbare materiaal van ons interessegebied [...] via één centrale ingang digitaal te bezichtigen moeten zijn, dus ook alles waar eigenaars met dollartekens in hun ogen moeilijk over doen. Die centrale ingang hoeft onze lokale stichting niet te zijn, want veel logischer is dat zoiets nationaal voor alle gebieden en instellingen geregeld wordt".

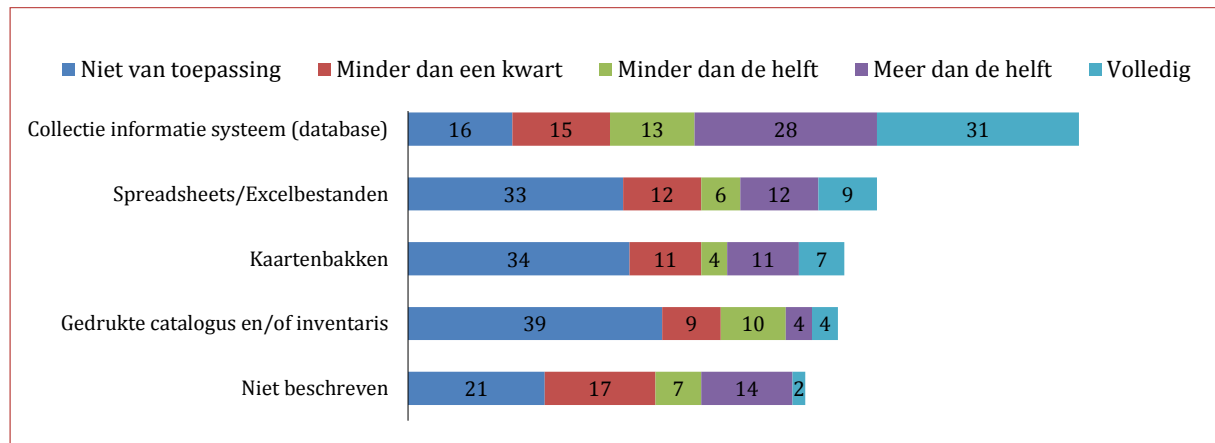

Figuur 11. Argumenten voor het (gaan) uitwisselen van digitale collectie informatie (beantwoord: 114, overgeslagen 8)

⁹ Zie voor de volledige tekst van de nationale strategie voor digitaal erfgoed: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2015/03/09/nationale-strategie-digitaal-erfgoed>

1.3 Toegankelijkheid van erfgoedcollecties

De vraag naar de wijze van beschrijven (zie figuur 12) was vooral bedoeld om een kwalitatief beeld te krijgen van het voorkomen van gestructureerde (digitale) collectiebeschrijvingen. Respondenten konden hun instelling scoren op meerdere manieren van registreren. In kwantitatieve zin kunnen we geen duidelijke conclusies trekken. 11 Respondenten geven aan dat analoge toegangen zoals kaartenbakken, gedrukte catalogi en/of inventarissen nog altijd in gebruik zijn.

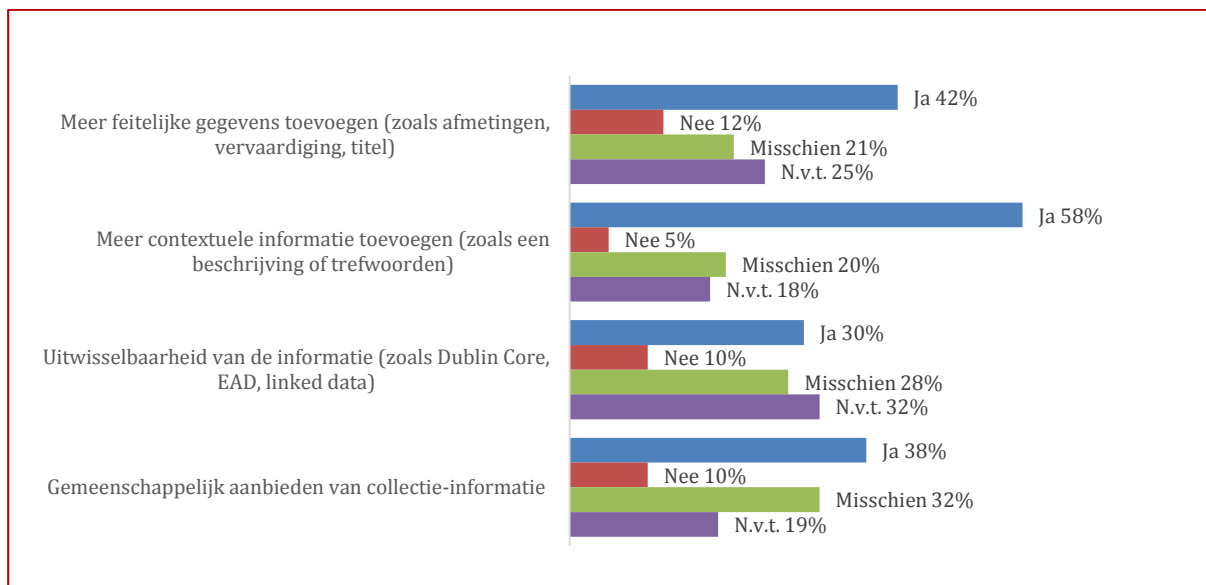

Figuur 12. Manieren waarop erfgoedcollecties toegankelijk zijn, reacties zijn in aantallen (beantwoord: 110, overgeslagen: 12)

Gewenste verbeteringen aan informatie

In onderstaande figuur 13 is een overzicht opgenomen van de door respondenten gewenste verbeteringen aan hun informatie over de erfgoedcollecties. Het valt op dat het gemeenschappelijk aanbieden van collectie-informatie niet een hoge prioriteit krijgt van de respondenten (42% antwoordt nee of misschien). Verder valt op dat meer respondenten eerder de voorkeur geven aan het verbeteren en aanvullen van feitelijke gegevens en/of contextuele informatie en minder aan het verbeteren van de uitwisselbaarheid ervan.

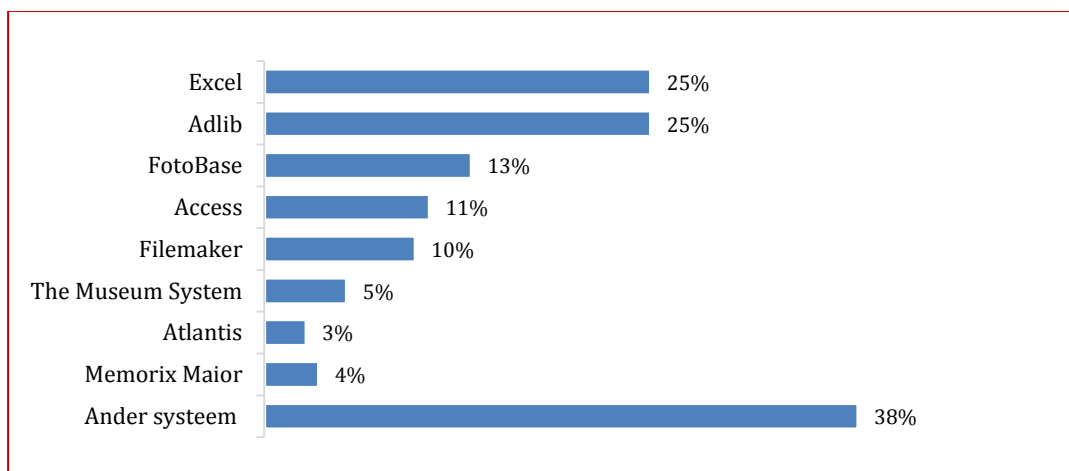
Dit beeld past bij ervaringen in de Provincie Brabant, waarbij Erfgoed Brabant sinds enige tijd heemkundekringen ondersteunt bij het gestandaardiseerd invoeren van erfgoed informatie met behulp van standaard trefwoordenlijsten met het oog op het vergroten van de uitwisselbaarheid van die informatie. In de praktijk blijkt dat die heemkundekringen soms terughoudend zijn in het vrijgeven en delen van hun 'eigen' informatie. Deze terughoudendheid kan gebaseerd zijn op een gebrek aan kennis over onder meer open data, technieken daarvoor en de rol die standaardisering daarin speelt. Voorlichting vanuit Erfgoed Brabant in de vorm van cursussen, informatiedagen en het meerjarige programma rondom de Brabant Cloud laat zien dat ook kleine(re) erfgoedinstellingen en heemkundekringen in Brabant uiteindelijk wel graag hun erfgoed informatie willen delen.

Figuur 13. Gewenste verbeteringen aan de informatie over de collectie (beantwoord: 111, overgeslagen 11)

Software voor registratie

De vraag naar de software waarmee erfgoedcollecties geregistreerd worden geeft een duidelijk beeld van de diversiteit in systemen die daarvoor gebruikt worden (zie figuur 14). Een deel van de respondenten werkt met standaardapplicaties die veel gebruikt worden in de museale sector: Adlib, The Museum System, Atlantis en Memorix Maior. Een aantal respondenten maakt gebruik van een gratis open source applicatie die niet in de antwoordcategorieën was opgenomen: het Zijper Collectie Beheer Systeem.

Figuur 14. Software waarmee collectie geregistreerd wordt (beantwoord: 113, overgeslagen 9)

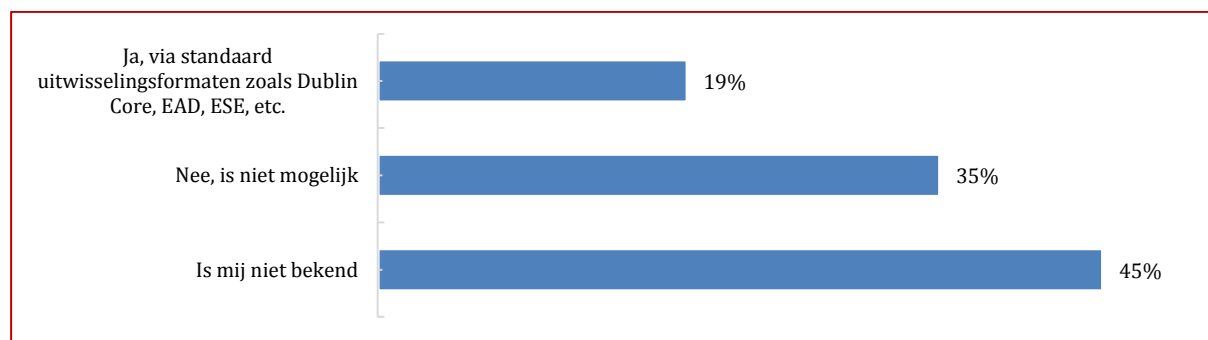
Bij de opmerkingen zijn nog de volgende software-varianten genoemd:

- Zijper Collectie Beheer Systeem (4x)
- Filemaker Pro Advance (3x)
- Cardbox (3x)
- Crossmarx (2x)
- MS Word (2x)
- Excel (2x)
- MySQL (2x)
- Omega (2x)
- Picasa (2x)
- Eigen CBS (2x)
- IrisBG (1x)
- Memorix Maior (1x)
- Software van Nationaal Mobiel Erfgoed (1x)

Hergebruik van erfgoed informatie

De volgende 2 vragen (zie figuur 15 en figuur 16) gaan in op de mate waarin informatie hergebruikt kan worden en waarin de data als open data beschikbaar is voor hergebruik. Informatie (digitale teksten, foto's, 3D objecten, etc.) is geschikt voor hergebruik als het gratis gebruikt, verwerkt en verder verspreid kan en mag worden, voor welk doel dan ook. Machineleesbaarheid is daarbij cruciaal om in de praktijk met bijvoorbeeld open data te kunnen werken. Feitelijk betekent dit dat de data op een gestandaardiseerde manier gestructureerd zijn en uitwisselbaar zijn, daarvoor zijn onder meer standaarden zoals Dublin Core, EAD, ESE. Respondenten is gevraagd om aan te geven in hoeverre het mogelijk is dat derden op een dergelijke manier informatie kunnen hergebruiken.

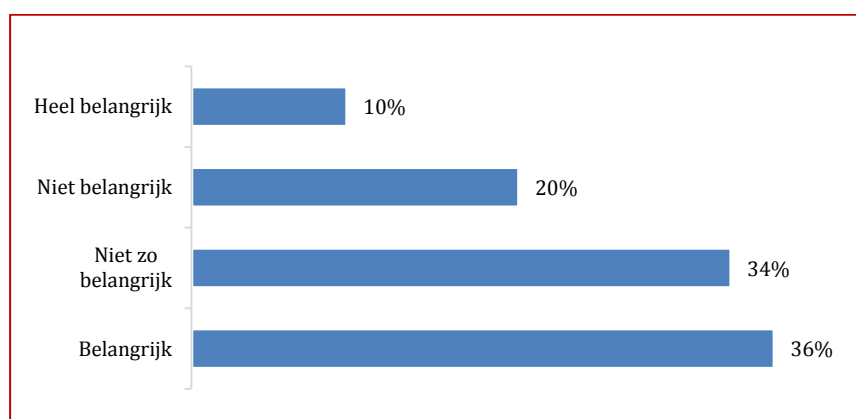
Als aandachtspunt bij de opmerkingen gaven respondenten aan dat de onzekerheid over beeldrechten en fotorechten verhinderen om informatie via de website te delen.

Figuur 15. Collectie informatie is geschikt voor hergebruik door derden (beantwoord: 108, overgeslagen:14)

Een aantal opmerkingen die respondenten maakten bij het belang van vrij beschikbaar stellen van collectiedata via internet zijn vermeldingswaardig:

- Het bevordert de toegankelijkheid
- Het museum wil de data eerst nog verrijken
- Het beschikbaar stellen van de beelden via andere websites is door auteursrecht beperkt mogelijk. Nederlands Fotomuseum is auteursrechthouder van een groot aantal fotografen uit de collectie.
- Kan zelfs leiden tot minder bezoek en inkomstenderving
- Alleen toegang tot gegevens die volledig geanonimiseerd kunnen worden.
- Vrij beschikbaar betekent minder inkomsten, onze fotodatabase willen we wel digitaliseren maar met lage resolutie beschikbaar stellen. Foto's dienen dan afgenomen te worden voor betere resolutie.
- Wordt op het moment te veel misbruik van gemaakt. Geen bronnen vermelding o.a. op Facebook.
- Omdat we geen eigenaar zijn
- Bovendien is er het risico van diefstal wanneer wij als onze objecten op onze site zetten. 'Slechtwillenden' kunnen dan zien waar iets gemakkelijk te halen is. Beveiliging kost weer geld en wij zijn geen professionele instelling.
- Vinden dit wel een belangrijke optie
- Eerst binnen de eigen club goed organiseren
- Onbekend maakt onbemind, en door een sterke online aanwezigheid hopen wij als kleine instelling onze doelgroepen veel beter te kunnen bedienen/bereiken

Figuur 16. Hoe belangrijk is het vrij beschikbaar stellen van uw collectiedata via internet (open data) op dit moment voor uw instelling? (beantwoord: 113, overgeslagen: 9)

1.4 Kansen gemeenschappelijk digitaal museum en Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties

De vragen in dit onderdeel van de enquête waren bedoeld om de houding van respondenten ten aanzien van een gemeenschappelijk Digitaal Museum en een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties bij het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland te peilen.

Een eerste aspect betrof de mogelijke voordelen die respondenten zien in participatie aan een provinciaal digitaal platform (zie figuur 17). Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan dat zij voordeel zien in het gezamenlijk aanbieden van de collectie Zuid-Holland. Inhoudelijke kennisuitwisseling werd door 72% van de respondenten als grootste voordeel benoemd. Ondersteuning bij juridische kwesties (bijvoorbeeld auteursrechten) werd met 28% van de respondenten het minst aangekruist. Dit is opvallend omdat aspecten rondom beeld- en auteursrecht veel genoemd worden in de vrije opmerkingenruimte bij meerdere vragen.

Op basis van de scores kan gesteld worden dat meer dan de helft van de respondenten voordeel zien in samenwerking met andere erfgoedinstellingen als gevolg van participatie in een provinciaal digitaal platform. De twee meest genoemde antwoord categorieën (kennisuitwisseling en samenwerking) wijzen op een wens van respondenten om samen te werken met andere erfgoedinstellingen. In de opmerkingen is wel vermeld dat die samenwerking niet beperkt hoeft te blijven tot de eigen provincie, maar ook heel goed over provinciegrenzen heen kan reiken. De respondenten wijzen ook op de mogelijkheden van thematische samenwerkingen, ook buiten de provincie.

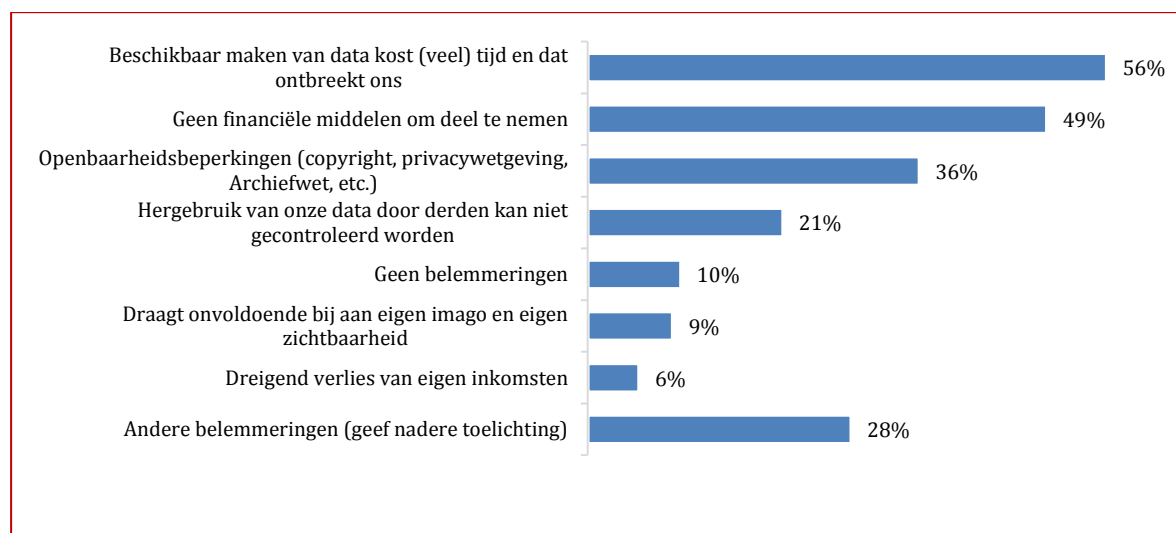
Figuur 17. Voordelen participatie in een digitaal platform (beantwoord: 103, overgeslagen: 19)

Mogelijke belemmeringen voor deelname aan een provinciaal digitaal platform

In een eerdere vraag (zie figuur 10 en tekst op pagina 13) is gevraagd of instellingen momenteel meewerken aan de uitwisseling van collectiegegevens. In de vraag bij onderstaande figuur 18 gaat het om de onderkende belemmeringen bij deelname aan een provinciaal digitaal platform.

Tijd en geld vormen voor veel respondenten (56% en 49%) belangrijke belemmeringen voor eventuele deelname aan een provinciaal digitaal platform (figuur 16). Ook wijst 36% van de respondenten bij deze vraag op openbaarheidsbeperkingen. Slechts 10% van de respondenten ziet geen belemmeringen. In de opmerkingen maken respondenten duidelijk dat de meerwaarde en de voordelen van een dergelijk platform voor de deelnemers duidelijk benoemd moeten zijn.

Meerdere respondenten vragen zich af wat de meerwaarde is van nog een nieuw portal terwijl er al vele initiatieven zijn waar erfgoedinstellingen aan mee kunnen doen. Men waarschuwt voor verdere versnippering door naast de eigen sites van de instellingen, lokale en nationale digitale platformen ook nog provinciaal niveau eenzelfde site te maken. Verder geven verschillende respondenten aan dat zij eerst hun eigen digitalisering op orde zullen moeten brengen, voordat aan deelname aan een provinciaal digitaal platform gedacht kan worden.

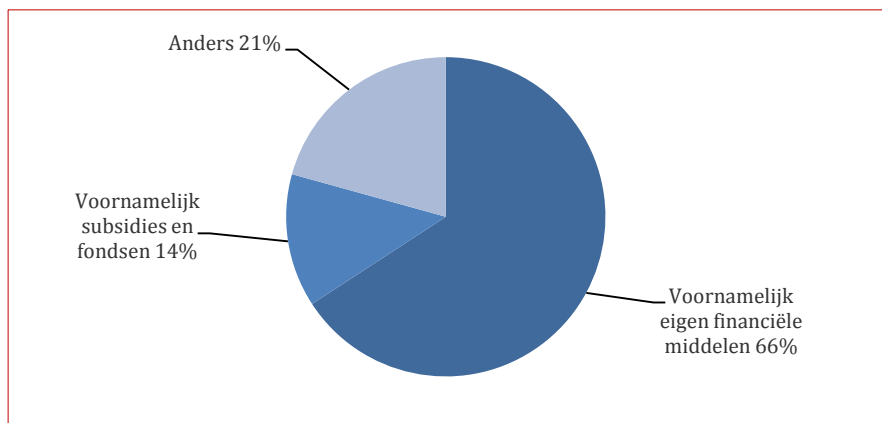

Figuur 18. Mogelijke belemmeringen voor deelname aan een provinciaal digitaal platform (beantwoord: 103, overgeslagen: 19)

Financiering

Uit figuur 19 blijkt dat iets meer dan twee derde van de respondenten voornamelijk eigen financiële middelen en inzet van vrijwilligers aanwenden om digitalisering te bekostigen. Verder zijn de meest genoemde vormen van financiering waarmee digitalisering van de erfgoedcollecties mogelijk gemaakt worden subsidies, fondsen, sponsoring en particuliere gelden (bijvoorbeeld via crowd funding).

Enkele respondenten geven aan dat de aanschaf van computers en software gedekt wordt met eenmalige financiering. Het wordt niet duidelijk (of en) op welke manier het onderhoud van die computers en software structureel betaald wordt. Meerdere keren signaleert men het probleem dat digitalisering voor veel fondsen en subsidies 'niet sexy' is en dat er daarom vrijwel geen externe financiering voor de noodzakelijke digitalisering te vinden is.

Figuur 19. Financiering van de digitalisering van de collectie (beantwoord: 111, overgeslagen: 11)

2. Uitkomsten interviews

In het kader van de verkenning is gesproken met 12 vertegenwoordigers van musea, oudheidkamers en historische verenigingen en een vertegenwoordiging van het bestuur van het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland. In de gesprekken is dieper ingegaan op de digitalisering van de erfgoedcollecties, ideeën over samenwerking rondom een mogelijk provinciaal digitaal platform en over een mogelijk themafonds voor digitalisering. Er is gesproken met grote, middelgrote en kleine organisaties. De leidraad voor de gesprekken (zie bijlage 2) is gebruikt om te inventariseren wat vanuit het perspectief van musea, oudheidkamers en historische verenigingen de belangrijkste wensen en eisen zijn voor de mogelijke opzet van een provinciaal digitaal platform en meer specifiek een 'Digitaal Museum'.

Naar aanleiding van het voorbeeld van het Themafonds Digitalisering Collecties Groningen is gesproken over de financiële aspecten van digitalisering van erfgoedcollecties en het digitaliseren van topstukken. Gevraagd is naar de mening van erfgoedinstanties om eventueel gebruik te maken van een themafonds digitalisering en de resultaten die zo'n fonds zou moeten opleveren.

De resultaten uit de gesprekken geven inzicht in de verwachtingen van musea, oudheidkamers en historische verenigingen in de Provincie Zuid-Holland ten aanzien van een mogelijk provinciaal digitaal platform en een mogelijk Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland bij het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Tijdens de interviews werden soms zeer puntig geformuleerde standpunten geuit. Enkele quotes uit de gesprekken:

- *Ik zou de meerwaarde vooral zoeken vanuit gebruiker en niet vanuit instellingen en/of provincie.*
- *Wij zijn een heel tof museum met een hele toffe collectie en we zijn bijna onzichtbaar.*
- *Voordeel aan het nadeel van onze digitale achterstand is dat al zoveel instellingen ons zijn voorgegaan.*
- *Iedereen is mee bij ons in het museum op digitaliseringsvlak, dat is heel mooi.*
- *We moeten even een paar experts hebben die zeggen dit is belangrijk. Wij hoeven niet het wiel uit te vinden.*
- *De basis is zo belangrijk bij digitalisering, ik hoop dat daar genoeg aandacht voor zal zijn.*
- *Let wel op continuïteit op langere termijn.*
- *Kijk wat er op landelijk gebied gebeurt en gebruik dat.*
- *Het pushen van topstukken is wel leuk, maar levert niet veel op. Dat is digitalisering uit de vorige eeuw.*
- *Als er samenwerking ontstaat, dan ontstaan er mogelijkheden.*
- *Ik zie het Erfgoedhuis Zuid-Holland als een huis voor het project.*
- *Wij hebben een collectie met kracht voor de regio.*

2.1 Digitalisering van erfgoedcollecties

De gesprekspartners benadrukken allemaal dat de Ausgangssituatie voor musea, oudheidkamers en oudheidkundige verenigingen zeer van elkaar verschilt. In de provincie zijn musea met omvangrijke, internationaal gewaardeerde erfgoedcollecties en topstukken van wereldfaam en (veel) oudheidkundige verenigingen met informatie over de lokale geschiedenis die volledig afhankelijk zijn van de inzet van vrijwilligers. En er is een groep middelgrote erfgoedinstanties die in zowel een regionale als een landelijke context functioneert. Dit vereist een gedifferentieerde aanpak op niveau van kleine, middelgrote en grote instellingen, mocht het tot een themafonds of een provinciaal digitaal platform komen.

Alle gesprekspartners geven aan dat er nog achterstanden zijn in de digitalisering van de collecties, zowel op het terrein van de metadatering en beschrijvingen als op het terrein van de afbeeldingen. Denk aan auteurs- en beeldrechten, gebruik van standaarden, collectiebeheersystemen, etc. Hoe groter de erfgoedcollectie, hoe groter de vraagstukken op het gebied van de digitalisering. De vraagstukken rondom digitalisering zijn voor de meeste instellingen vergelijkbaar, maar verschillen in de schaal ervan. Het gebrek aan financiële middelen en menskracht om structureel forse stappen te zetten in de digitalisering is een algemeen gekend probleem. Uit de gesprekken bleek een grote behoefte aan financiële ondersteuning van de basisdigitalisering. Meermalen is de wens uitgesproken dat fondsen en subsidieverstrekkers ook de (structurele) basisdigitalisering van erfgoedcollecties zouden financieren. Maar meestal zijn subsidies voor digitalisering alleen beschikbaar als het gaat om eenmalige en innovatieve projecten.

Vrijwilligers

Vrijwilligers nemen een substantieel deel van reguliere taken in kleine erfgoedinstellingen zoals historische verenigingen en oudheidkamers voor hun rekening. Dit zijn taken die te maken hebben met de openstelling van het gebouw, ontvangst van bezoekers maar ook behoud en beheer van de collectie. Het is voor die instellingen lastig om planmatig te werk te gaan omdat men afhankelijk is van de beschikbaarheid van vrijwilligers en omdat die vrijwilligers vaak ook ingezet moeten worden voor andere (publieks)taken in de organisatie. Er blijven weinig tijd en financiële middelen over voor digitalisering.

Kennis over digitalisering

Met name de middelgrote en kleinere organisaties zijn op zoek naar expertise op het gebied van digitalisering. Gesprekspartners gaven aan dat zij regelmatig voor keuzes staan rondom de inzet van ICT en nieuwe media en dat zij actuele kennis¹⁰ ontberen om de juiste keuzes te kunnen maken. Het is voor hen lastig om zonder financiële middelen de juiste beslissingen te kunnen nemen. Kennisdeling en samenwerking op lokaal en/of regionaal niveau werd vaak genoemd als mogelijkheid om gebruik te maken van kennis die bijvoorbeeld aanwezig is in de grote organisaties of bij het Erfgoedhuis Zuid-Holland. Zo kunnen erfgoedinstellingen gestimuleerd worden in het toepassen van open data en het gebruik van open standaarden voor digitalisering en registratie. Die specialistische kennis is voor kleine en middelgrote erfgoedinstellingen lastig in huis te halen en te behouden, laat staan om deze actief toe te passen in projecten.

Vrijwel alle gesprekspartners hebben een website waarop (een deel van) de collectie te zien is. De middelgrote en grote instellingen nemen meestal al deel aan provinciale, regionale of landelijke digitale samenwerkingen. Kleinere instellingen en organisaties met veel vrijwilligers werken hard aan onder meer het verbeteren van de toegankelijkheid van de digitale collectie en blijven daardoor enigszins naar binnen gericht. Een gevolg hiervan lijkt dat veel organisaties met dezelfde onderwerpen en vraagstukken bezig zijn op het gebied van bijvoorbeeld collectie digitalisering. Een wens die regelmatig werd uitgesproken had betrekking op het onderling helpen van elkaar bij de verdere registratie en digitalisering van erfgoedcollecties. Er werden ook concrete suggesties gedaan, zoals een mobiel registratieteam dat tijdelijk ingezet kan worden als kleine erfgoedinstellingen een digitaliseringsproject willen uitvoeren.

Er bestaan al samenwerkingen tussen bijvoorbeeld stadsmusea en tussen lokale historische verenigingen en grotere (regionale) archieven. Het is voor de erfgoedorganisaties zelf vanwege gebrek aan tijd en geld soms lastig om die samenwerkingen actief te houden. Daarbij is hulp gewenst van een ondersteunende organisatie.

¹⁰ Het gaat bijvoorbeeld over kennis over standaarden, technische kennis over digitaliseren, kennis over beeldrechten en auteursrechten.

2.2 Ideeën over samenwerking rondom een provinciaal digitaal platform

Een terugkerend thema in de gesprekken was het begrip 'collectie Zuid-Holland'. Voor veel gesprekspartners beperken de erfgoedcollecties die zij beheren zich niet tot een geografisch afgebakend gebied zoals de provincie Zuid-Holland. In dit verband is ook gesproken over de identiteit van Zuid-Holland en op welke manier(en) de erfgoedcollecties daaraan gekoppeld zouden kunnen worden. De gesprekspartners geven allemaal een duidelijk signaal hierover: zij zien nauwelijks tot geen reden om een digitaal platform in te richten dat gebaseerd is op de grenzen van de provincie Zuid-Holland.

Wel lijkt het de gesprekspartners erg zinvol om op thematische manieren erfgoedcollecties aan het publiek te presenteren. Die thema's zullen veel meer aansluiten bij de vraag van eindgebruikers, bijvoorbeeld genealogen op zoek naar familiegeschiedenissen of geïnteresseerden in verhalen over de lokale geschiedenis. Gedacht kan worden aan Zuid-Hollandse onderwerpen zoals het Haringvliet, de molens in de provincie, bollenschuren in de Bollenstreek, historische boerderijen in het Groene Hart.

Verschillende gesprekspartners wijzen op voorbeelden van samenwerking op het gebied van digitaal erfgoed, zoals het Netwerk Digitaal Erfgoed, Netwerk Oorlogsbronnen en het Netwerk Zuiderzeecollecties. Het spreekt de gesprekspartners aan dat die samenwerkingsverbanden ook aandacht hebben voor de meer infrastructurele kant van digitalisering. Zo helpt het Netwerk Zuiderzeecollecties kleine erfgoedinstellingen in de Zuiderzeeregio met het gestandaardiseerd en beter toegankelijk maken van collecties met behulp van trefwoordenlijsten. Zowel uit de enquête als uit de gesprekken blijkt een duidelijke behoefte aan deze vorm van ondersteuning. Over de opzet van een nieuw provinciaal Digitaal Museum met bijvoorbeeld topstukken uit de collecties van de verschillende deelnemers is de nodige scepsis bij de gesprekspartners. Een meer thematische insteek is logischer en sluit aan op de behoefte die bij de erfgoedorganisaties (van groot tot klein) leeft.

2.3 Mogelijkheden van een themafonds digitalisering

De gesprekspartners spreken zich enthousiast uit over de oprichting van een mogelijk fonds voor digitalisering van erfgoedcollecties. Er is hierbij ook gesproken over het Themafonds Digitalisering Collecties Groningen¹¹. Men heeft er tegelijkertijd ook veel vragen bij:

- Hoe is het met de continuïteit van zo'n fonds op de langere termijn?
- Gaat het alleen om financiering van kortlopende publieksprojecten?
- Hoe kunnen de resultaten van de digitaliseringsprojecten in de toekomst voor gebruik gewaarborgd blijven?

Erfgoedinstellingen hebben aangegeven behoefte te hebben aan een duurzame inzet van financiële middelen via een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland.

¹¹ Informatie over doelstellingen van het themafonds in Groningen zijn te vinden via www.cultuurfonds.nl/groningen/digitalisering-collecties-groningen. Het themafonds maakt het digitaliseren van topstukken mogelijk.

Beperkte subsidiemogelijkheden voor (basis)digitalisering van erfgoedcollecties

De achterstanden in digitalisering bestaan bij alle instellingen. Het kost de erfgoedinstellingen een enorme hoeveelheid werk, expertise en geld om erfgoedcollecties verder digitaal beschikbaar te kunnen maken. Er zijn momenteel weinig fondsen, subsidies en regelingen waarmee digitalisering van erfgoedcollecties gefinancierd kunnen worden. In de gesprekken is meermalen gerefereerd aan regelingen zoals Digitaliseren met Beleid¹² of het Deltaplan voor Cultuurbehoud¹³. Met deze regelingen is het mogelijk geweest te investeren in duurzame (basis)digitalisering van erfgoedcollecties. En daar hebben de erfgoedinstellingen behoefte aan.

Alle gesprekspartners staan kritisch tegenover de huidige fondsen en subsidies omdat deze vooral gericht zijn op eenmalige, innovatieve digitale projecten, zoals het opleveren van een website, een app of een digitale dienst. De daarbij horende financiering is gericht op deze eenmalige inspanningen terwijl de beheers- en exploitatiekosten van de projectresultaten blijven doorlopen en de projectfinanciering beëindigd is. De websites, apps en andere digitale diensten kampen daardoor snel met achterstanden in beheer, doorontwikkeling en krijgen geen intellectuele input meer.

Meerwaarde van een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland

Uit de gesprekken blijkt een grote behoefte aan financieringsmogelijkheden van projecten waarbij voldoende middelen beschikbaar komen voor zowel het verder digitaliseren van collecties als het hergebruik van bewezen oplossingen. In deze context moeten ook de vraagtekens gezet worden van de gesprekspartners bij een Digitaal Museum voor de provincie Zuid-Holland. Uit de gesprekken blijkt een gering draagvlak voor een dergelijk digitaal platform, vooral ook omdat er landelijk bewezen oplossingen zijn waarop erfgoedcollecties uit Zuid-Holland geplaatst en gepresenteerd kunnen worden zoals onder meer Collectie Nederland en Europeana.

¹² Digitaliseren met Beleid was een landelijke subsidieregeling van 2006-2012, met als doel: 'het digitaliseringproces duurzaam inbedden in organisatie, beleid en werkprocessen van culturele erfgoedinstellingen'. Zie ook <http://www.den.nl/art/uploads/files/2013-02-DmBartikel.pdf>

¹³ Het Deltaplan voor Cultuurbehoud was een rijkssubsidiebeleid van 1990 tot 1998 om de achterstand in behoud en beheer van de Nederlandse erfgoedinstellingen (musea, bibliotheken en archieven) in te lopen. Zie ook https://nl.wikipedia.org/wiki/Deltaplan_voor_het_Cultuurbehoud

3. Conclusies

In dit hoofdstuk zijn de uitkomsten van de enquête en de interviews verwerkt in conclusies.

Algemene conclusies

Op basis van de resultaten uit de enquête en de diepte-interviews kunnen enkele generieke aandachtspunten rondom digitalisering benoemd worden. Deze kwesties spelen bij zowel grote, middelgrote als kleine erfgoedinstellingen; bij professionele organisaties en bij vrijwilligersorganisaties:

1. sterke behoefte aan (basis)kennis over digitalisering en kennisdeling en aansluiting op landelijke ontwikkelingen (onder meer Netwerk Digitaal Erfgoed, landelijke en thematische digitale platforms);
2. (forse) achterstanden in digitalisering van beschrijvingen en afbeeldingen;
3. wens om verhalen te delen over erfgoedcollecties en vooral contextuele informatie toe te voegen;
4. publiek en erfgoedinstellingen denken in thema's en niet in geografisch afgebakende digitale platformen;
5. maken van keuzes in het digitaliseren van (onderdelen van) erfgoedcollecties is lastig;
6. Gebrek aan middelen (tijd, geld, menskracht) om ontwikkelingen te volgen en digitalisering als middel goed in te zetten;
7. auteurs- en beeldrecht en andere openbaarheidsbeperkingen vormen belemmerende factoren en leveren veel vragen op.

Deze paragraaf betreft de beantwoording van de hoofd- en deelvragen uit de verkenning in de vorm van korte conclusies gebaseerd op de input die de respondenten en gesprekspartners hebben gegeven.

Het eerste deel van de hoofdvraag betrof een verkenning naar de behoefte aan het digitaliseren van erfgoedcollecties bij een aantal musea en particuliere instellingen en de bereidheid deze collecties beschikbaar stellen op een gemeenschappelijk Digitaal Museum.

Het tweede deel van de hoofdvraag betrof het inzicht verkrijgen in de (financiële) haalbaarheid van een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland, vergelijkbaar met het Themafonds van de provincie Groningen.

De conclusies zijn op een rij gezet volgens de deelvragen uit het plan van aanpak van de verkenning.

3.1.1 Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland

- **Welke onderdelen van het Themafonds Digitalisering Collecties Groningen kan Zuid-Holland overnemen ten gunste van een Themafonds Digitalisering Erfgoedcollecties Zuid-Holland?**

De eisen van het Themafonds Digitalisering Collecties Groningen aan het gebruik van open standaarden, open data en aansluiting op de standaarden volgens DE BASIS van Stichting DEN¹⁴ zullen ook kunnen gelden in Zuid-Holland. Ook het streven om digitaliseren op te zetten op een manier dat dit meteen het publiek aanspreekt past goed bij de wens van veel erfgoedinstellingen in Zuid-Holland.

Uit het interview met bestuursleden van het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland, is duidelijk geworden dat zij vooral hechten aan een bouwsteen waarbij digitale erfgoed informatie de toekomst en het heden in perspectief zet en het heden en verleden verbindt. In deze visie is het themafonds niet bedoeld voor financiering van digitalisering van (topstukken uit) erfgoedcollecties, dat wordt tot de reguliere taak van de erfgoedinstellingen (en hun subsidiegevers) gerekend. Het bestuur ziet kansen om met projecten gefinancierd uit een themafonds jongeren en mensen met een andere culturele achtergrond te interesseren voor digitaal erfgoed. Een suggestie is om te beginnen bij actuele onderwerpen uit het heden en de toekomst en daar verhalen uit erfgoedcollecties aan te verbinden.

- **Wat is de meerwaarde van een Themafonds?**

Een Themafonds heeft voor het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland meerwaarde als het ertoe leidt dat jongeren en mensen met een andere culturele achtergrond gebruik maken van digitale erfgoed informatie. Het presenteren van topstukken uit alle erfgoedinstellingen op een gemeenschappelijk platform geeft volgens de erfgoedinstellingen te weinig meerwaarde.

- **Wat zijn de behoeften aan een Themafonds bij erfgoedinstellingen?**

De achterstanden in digitalisering van erfgoedcollecties bestaan bij alle instellingen. Het kost de erfgoedinstellingen een enorme hoeveelheid werk, expertise en geld om erfgoedcollecties verder digitaal beschikbaar te kunnen maken. Er zijn momenteel weinig fondsen, subsidies en regelingen waarmee digitalisering van erfgoedcollecties gefinancierd kunnen worden. In de gesprekken is meermalen gerefereerd aan regelingen zoals het Deltaplan Cultuurbehoud en Digitaliseren met Beleid. Met deze regelingen is het mogelijk geweest te investeren in duurzame (basis)digitalisering van erfgoedcollecties. En daar hebben de erfgoedinstellingen nog altijd veel behoefte aan.

- **Wat zijn nog andere criteria waarmee de haalbaarheid van een Themafonds worden bepaald?**

De haalbaarheid van een Themafonds wordt vergroot indien andere fondsen en subsidiegevers bereid zijn om financieel deel te nemen. Verder zullen erfgoedinstellingen middelen moeten bijdragen, bijvoorbeeld in uren als cofinanciering. Het percentage cofinanciering moet passen bij de aard en de omvang van de erfgoedinstellingen.

- **Hoe zou een Themafonds het beste kunnen worden opgezet?**

Het bestuur van het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland spreekt over 'interventies' die via een Themafonds ondersteund kunnen worden en die bijdragen aan een strategie en een doelstelling op de langere termijn. In de visie van het bestuur van het Prins Bernhard Cultuurfonds zou gezocht moeten worden naar projecten die digitalisering van erfgoedcollecties met de toekomst wordt verbonden. Dit past bij het uitgangspunt: niet de herkomst maar de toekomst geldt. Daar horen voor het Prins Bernhard Cultuurfonds belangrijke doelgroepen bij: jongeren en mensen met een andere culturele achtergrond.

¹⁴ DEN (voorheen ook wel Stichting Digitaal Erfgoed Nederland, tegenwoordig kortweg DEN) is het nationale kennisinstituut voor digitalisering in de cultuursector. DEN ondersteunt cultuurproducerende en erfgoedbeherende instellingen om in gezamenlijkheid een actieve bijdrage te leveren aan de informatiemaatschappij op basis van digitale collectievorming, archivering en dienstverlening.

- **Op welke wijze kan het Erfgoedhuis Zuid-Holland ondersteuning bieden aan musea en erfgoedinstellingen in relatie tot de invoering van een gemeenschappelijk Digitaal Museum? Wat hebben zij hiervoor nodig?**

Uit de verkenning kan worden geconcludeerd dat de erfgoedinstellingen in Zuid-Holland geen behoefte hebben aan een gemeenschappelijk Digitaal Museum in de provincie. Er is wel behoefte aan kennis en opleiding op het gebied van digitalisering. Dit ligt in het verlengde van de activiteiten die het Erfgoedhuis Zuid-Holland al uitvoert, met name door het cursustraject Kennis is Kracht. Daarnaast kan het Erfgoedhuis Zuid-Holland een netwerkfunctie van erfgoedinstellingen in de provincie opzetten, zodat erfgoedinstellingen ook van elkaar kunnen leren en samen projecten kunnen opzetten. Het Erfgoedhuis Zuid-Holland heeft hiervoor mankracht en middelen nodig om op een constructieve wijze de digitalisering van erfgoedcollecties te stimuleren en te helpen om dit op een toekomstgerichte en publieksvriendelijke manier te doen. Het Erfgoedhuis Zuid-Holland zal hiervoor aansluiting zoeken en kennis en expertise uitwisselen in landelijke samenwerkingen op het gebied van digitaal erfgoed¹⁵.

- **Wanneer kan het Themafonds als een succesvol fonds worden beschouwd?**

Het Themafonds is succesvol als het ertoe leidt dat jongeren en mensen met een andere culturele achtergrond meer in aanraking komen digitale erfgoedcollecties. Succesvolle projecten binnen het Themafonds zijn projecten die (met wat aanpassing eventueel) hergebruikt kunnen worden door andere erfgoedinstellingen. Ze hebben een voorbeeldfunctie voor het erfgoedveld en stimuleren andere erfgoedinstellingen om hun digitale erfgoedcollecties te publiceren. De projectresultaten voorzien in een duidelijke publieksbehoefte (projecten zijn dus niet aanbodgericht maar vraag gestuurd). Projectresultaten kunnen bij voorkeur gebruikt worden in onderwijs toepassingen waardoor scholieren en studenten in aanraking komen met digitale erfgoedcollecties.

3.1.2 Huidige stand van zaken rond digitalisering van erfgoedcollecties in Zuid-Holland en bereidheid voor ontsluiting van erfgoedcollecties op een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum'

- **Wat is de huidige stand van zaken in Zuid-Holland rond de digitalisering van erfgoedcollecties? Wat gebeurt er al aan digitalisering?**

Erfgoedcollecties in Zuid-Holland zijn ondanks alle inspanningen van Provincie, erfgoedinstellingen en substantiële subsidies nog onvoldoende digitaal toegankelijk voor het publiek. 44% van de respondenten heeft minder dan de helft van de erfgoedcollectie gedigitaliseerd en 66% van het totaal aan erfgoedcollecties is niet toegankelijk voor het publiek via een website/portal. Er bestaan dus nog forse achterstanden in de digitalisering en daarmee in de digitale beschikbaarheid van erfgoedcollecties.

- **Welke gemeenschappelijke platforms worden al gebruikt voor gedigitaliseerde erfgoedcollecties?**

De bereidheid om het digitale erfgoed meer te delen met andere instellingen en met het publiek is groot en staat tegelijkertijd nog in de kinderschoenen. Zo zijn erfgoedcollecties van musea, oudheidkamers en historische verenigingen uit Zuid-Holland nog nauwelijks opgenomen in Europeana (6% van de respondenten) of in Collectie Nederland (9% van de respondenten). Ongeveer een kwart van de instellingen delen hun erfgoedcollecties op andere, soms thematische platforms. Verder zegt 67% van de respondenten hun digitale erfgoedcollecties op dit moment niet met anderen uit te wisselen.

- **Hoe financieren de erfgoedinstellingen tot nu toe het digitaliseren van hun erfgoedcollecties?**

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat twee derde van de respondenten voornamelijk eigen financiële middelen en inzet van vrijwilligers aanwenden om digitalisering te bekostigen. Verder zijn de meest genoemde vormen van financiering waarmee digitalisering van de erfgoedcollecties mogelijk gemaakt worden subsidies, fondsen, sponsoring en particuliere gelden (bijvoorbeeld via crowd funding).

¹⁵ Dit betreft samenwerkingsverbanden zoals als het Expert Netwerk Audiovisuele Collecties (AVA-NET), Netwerk Digitaal Erfgoed, Stichting DEN en het Landelijk Contact van Museumconsulenten.

- **In hoeverre zijn de erfgoedinstellingen bekend met de nieuwste ontwikkelingen over digitalisering?**

Het merendeel van de erfgoedinstellingen in Zuid-Holland geeft aan dat zij behoefte hebben aan kennis over de nieuwste ontwikkelingen over digitalisering. Een gebrek aan kennis kan de oorzaak zijn van terughoudendheid op het gebied van het toepassen van open data en het gebruik van technieken en standaarden daarvoor.

- **Implementeren de erfgoedinstellingen al deze standaarden en/of open data bij het digitaliseren?**

35% van de respondenten geeft aan dat zij geen open standaarden toepassen. Nog eens 45% geeft aan dat zij niet weten of de digitale erfgoed informatie volgens standaarden en principes van open data zijn vastgelegd. Deze percentages geven aan dat erfgoedinstellingen in Zuid-Holland nog weinig gebruik maken van de mogelijkheden van open data en open standaarden.

- **In hoeverre hebben erfgoedinstellingen een beleid en/of ontwikkelen zij een visie op digitaliseren van erfgoedcollecties?**

Slechts 25% van de respondenten geeft aan dat de erfgoedinstelling een gedocumenteerd beleid heeft met betrekking tot informatiebeheer en digitalisering. In vergelijking met Nederlands en Europees onderzoek hebben erfgoedinstellingen in Zuid-Holland volgens de uitkomsten uit deze enquête minder vaak een beleidsplan of visie op digitaliseren van erfgoedcollecties.

3.1.3 Behoeften aan digitalisering van erfgoedcollecties en bereidheid voor ontsluiting van erfgoedcollecties op een gemeenschappelijk digitaal museum

- **Waarom is behoefte bij de erfgoedinstellingen als het gaat om het digitaliseren van hun erfgoedcollecties? En welke erfgoedcollecties in het bijzonder?**

Erfgoedinstellingen geven aan dat zij vooral willen werken aan het toevoegen van feitelijke gegevens over bijvoorbeeld de vervaardiging van de objecten, de afmetingen ervan en een titel. Ook het aanvullen van meer contextuele gegevens zoals een beschrijving in lopende tekst en trefwoorden scoren hoog in de enquête. Er is geen duidelijk beeld te geven van de erfgoedcollecties die in het bijzonder genoemd zijn, veel erfgoedinstellingen zeggen dat zij graag hun hele erfgoedcollectie willen digitaliseren.

- **Wat is de bereidheid van de (grote) erfgoedinstellingen om hun erfgoedcollecties op een eventueel gemeenschappelijk 'Digitaal Museum' te ontsluiten?**

De bereidheid van erfgoedinstellingen om erfgoedcollecties op een gemeenschappelijk Digitaal Museum binnen de grenzen van Zuid-Holland te ontsluiten is klein. Dat betekent overigens niet dat erfgoedinstellingen niet bereid zijn om hun erfgoedcollecties op een andere manier gezamenlijk digitaal te ontsluiten. Erfgoedinstellingen lijken nog erg vanuit de eigen erfgoedcollecties te denken. In de uitwerking van een gemeenschappelijk Digitaal Museum moet rekening gehouden worden met de wens van erfgoedinstellingen om zelf ook zichtbaar (en vindbaar) te zijn.

3.1.4 Kenmerken van een gemeenschappelijk 'Digitaal Museum'

- **Hoe zou een gemeenschappelijk Digitaal Museum eruit komen te zien?**

De gesprekspartners geven allemaal een duidelijk signaal hierover: zij zien nauwelijks tot geen reden om een gemeenschappelijk Digitaal Museum in te richten binnen de grenzen van de Provincie Zuid-Holland. Wel lijkt het de gesprekspartners erg zinvol om op thematische manieren erfgoedcollecties aan het publiek te presenteren. Die thema's zullen veel meer aansluiten bij de vraag van eindgebruikers, bijvoorbeeld genealogen op zoek naar familiegeschiedenissen of geïnteresseerden in verhalen over de lokale geschiedenis. Gedacht kan worden aan Zuid-Hollandse onderwerpen zoals het Haringvliet, de molens in de provincie, bollenschuren in de Bollenstreek, historische boerderijen in het Groene Hart. Men adviseert de Provincie Zuid-Holland om gebruik te maken van een al bestaand thematisch ingericht digitaal platform en daar een provinciale variant aan toe te voegen. Dit versterkt tegelijkertijd de inbedding van het provinciale erfgoed in de landelijke infrastructuur voor digitaal erfgoed via het Netwerk Digitaal Erfgoed.

- **Waar moet een gemeenschappelijk Digitaal Museum aan voldoen met betrekking tot de aspecten zichtbaarheid, bruikbaarheid en duurzame toegankelijkheid?**

Bij de opzet van het project moet duidelijk zijn wie het beheer en de doorontwikkeling van het platform op langere termijn gaat uitvoeren. Bekend moet zijn hoe de financiering daarvan is geregeld. Aanhaken bij landelijke en internationale ontwikkelingen op het gebied van standaarden, open data en open source is essentieel voor een duurzame toegankelijkheid van een platform. De principes van het Netwerk Digitaal Erfgoed en Stichting DEN zijn maatgevend. Het Ministerie van OCW publiceert eind dit jaar de tweede versie van de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur¹⁶, de richtlijnen uit deze ICT-referentiearchitectuur zijn leidend in de opzet van een digitaal platform.

- **Aan welke eisen moeten de digitale erfgoedcollecties voldoen met betrekking tot aspecten zichtbaarheid, bruikbaarheid en duurzame toegankelijkheid als zij op een gemeenschappelijk Digitaal Museum geplaatst worden. Denk bijvoorbeeld aan open data, auteursrechten intellectueel eigendom/licentie, veiligheidsaspecten.**

Deze eisen zijn volledig en gedetailleerd beschreven in DE BASIS¹⁷ van Stichting DEN. Dit vormt een set aan basiseisen die gesteld worden aan het maken, bewaren en beschikbaar stellen van digitaal erfgoed. Er is op dit moment te weinig expertise bij de erfgoedinstellingen om deze eisen te vertalen in praktische digitalisering. Ondersteuning en kennisdeling zijn noodzakelijk om de digitalisering in de provincie breder op een hoger niveau te tillen. Goede digitalisering vergroot het publieksbereik van de erfgoedcollecties.

- **Heeft het publiek dat digitale erfgoed informatie raadpleegt behoefte aan een platform waar de gedigitaliseerde erfgoedcollecties te vinden zijn? Of zoeken zij op een andere manier naar deze informatie?**

Volgens de erfgoedinstellingen zijn gebruikers van digitaal erfgoed vooral geïnteresseerd in onderwerpen waarbij ook veel contextuele informatie wordt gegeven, bijvoorbeeld in de vorm van verhalen en gekoppeld aan plaatsen en personen. Informatie over individuele objecten in erfgoedcollecties staat daarbij vaak niet centraal maar wordt wel gebruikt om verhalen te illustreren. Dan is het een meerwaarde voor het publiek als deze objecten met verhalen en objecten die met elkaar verbonden zijn, te raadplegen zijn op een platform.

¹⁶ Zie voor de inhoud van de DERA: <http://www.den.nl/standaard/412/Digitaal-Erfgoed-Referentie-Architectuur>

¹⁷ <http://www.den.nl/debasis>

- **Hoe kan met een gemeenschappelijk ‘Digitaal Museum’ duurzame toegankelijkheid van digitale erfgoedcollecties gegarandeerd worden?**

Duurzame toegankelijkheid van digitale erfgoedcollecties heeft vooral te maken met het toepassen van standaarden in beschrijven en opslagformaten, het toepassen van duurzame uitwisselingsformaten, het vastleggen van visie, beleid en procedures bij de erfgoedinstellingen (informatieplannen). De enquête wijst uit dat juist op dit gebied erfgoedinstellingen in Zuid-Holland een inhaalslag zullen moeten maken om ervoor te zorgen dat de duurzame toegankelijkheid van de digitale erfgoedcollecties vanuit de bron (d.i. de erfgoedinstelling) gewaarborgd is. Zonder deze basis kan duurzame toegankelijkheid, ongeacht welk platform dan ook gebruikt wordt, niet gegarandeerd worden. De erfgoedinstellingen hebben aangegeven dat zij kennis en best practices nodig hebben en dat zij daar een goede rol zien voor het Erfgoedhuis Zuid-Holland..

Conclusies hoofdvragen verkenning

Op basis van de antwoorden op bovenstaande deelvragen kunnen conclusies getrokken worden met betrekking tot de twee hoofdvragen uit de verkenning:

- 1 Verkenning van de behoefte aan het digitaliseren van erfgoedcollecties bij een aantal musea en particuliere instellingen en de bereidheid deze collecties beschikbaar stellen op een gemeenschappelijk ‘Digitaal Museum’

Erfgoedcollecties in Zuid-Holland zijn ondanks alle inspanningen van Provincie, erfgoedinstellingen en substantiële subsidies nog onvoldoende digitaal toegankelijk voor het publiek. Er is daarbij een sterke behoefte aan (basis)kennis over digitalisering en kennisdeling.

Over het algemeen zijn de erfgoedinstellingen niet enthousiast over een gemeenschappelijk Digitaal Museum omdat er al veel landelijke en internationale digitale platformen zijn waarop topstukken en/of collecties gepubliceerd kunnen worden. Men adviseert de Provincie Zuid-Holland om gebruik te maken van een al bestaand thematisch ingericht digitaal platform en daar een provinciale variant aan toe te voegen. Dit versterkt tegelijkertijd de inbedding van het provinciale erfgoed in de landelijke infrastructuur voor digitaal erfgoed via het Netwerk Digitaal Erfgoed, Collectie Nederland en Europeana.

- 2 Inzicht verkrijgen in de (financiële) haalbaarheid van een Themafonds Digitalisering collecties Zuid-Holland, vergelijkbaar met het Themafonds van de provincie Groningen.

Een Themafonds heeft voor het Prins Bernhard Cultuurfonds, afdeling Zuid-Holland meerwaarde als het ertoe leidt dat jongeren en mensen met een andere culturele achtergrond gebruik maken van digitale erfgoed informatie. Het presenteren van topstukken uit alle erfgoedinstellingen op een gemeenschappelijk platform, zoals in Groningen, geeft te weinig meerwaarde. De eisen van het Themafonds Digitalisering Collecties Groningen aan het gebruik van open standaarden, open data en aansluiting op de standaarden zullen ook kunnen gelden in Zuid-Holland. De haalbaarheid van een Themafonds wordt vergroot indien andere fondsen en subsidiegevers bereid zijn om financieel deel te nemen.

Colofon

Oprachtnemer	Erfgoedhuis Zuid-Holland
Oprachtgever:	Provincie Zuid-Holland
Tekst en uitvoering verkenning:	Wilbert Helmus (Helmus Advies – Cultureel Erfgoed Management) Tamara van Zwol (Erfgoedhuis Zuid-Holland)

Copyright Juni 2017 Erfgoedhuis Zuid-Holland